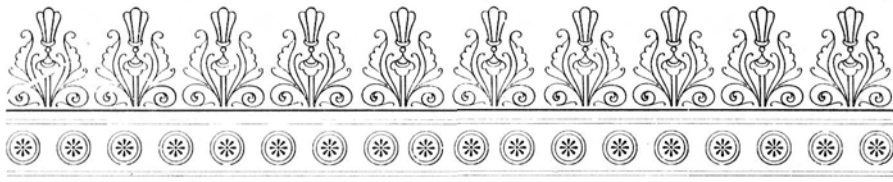

Alsófehér vármegye szász népe.

Irta:

Weinrich Frigyes.

Alsófehér vármegye szász népe.

VÁRMEGYÉNKBEN 4083 szász lakik, kik 8 községben laknak. Tehát sokkal kevesebben vannak, mint azon fontosság szerint, melyet a vármegye városi és községi kulturájának fejlesztésében kiérdemeltek, várni lehetne. Folytonos apadásuknak főoka az, a mi nagy tömegeket összetart s önmagukból is képes felfrissíteni; kis tömegeket azonban az alkalmazkodás és vérmegújítás hiánya folytán pusztulásnak is indít: a konzervativizmus. Mert szász népünkre egészen ráillik az, a mit Riehl a német parasztságról mondott, hogy a németiség történelme benne megtestesülve lépett át az új korszakba; százszainkról is ellehet mondani, hogy hét százados tiszteletreméltó mult alatt, idegen fajú népek közt, nemzetiségüket, gondolat- és érzelmvilágukat, szokásaikat, szóval jellemüket csodás szívóssággal fenntartották.

Erről akarnak a következő sorok tanuságot tenni, a midőn a szász lakosság életének folyását a családi és nyilvános élet főbb eseményeiben bemutatják ezen czimek alatt:

1. §. A szász község.
2. §. A szász paraszt háza és telke.
3. §. Népszokások születés és keresztelés alkalmával.
4. §. Gyermekelet.
5. §. Legénytársulat.
6. §. Házasság.
7. §. Szomszédság.
8. §. Haláleset, temetés.
9. §. Ünnepi szokások.
10. §. A szász templom.
11. §. Népköltészet.

I. §.

A szász község.

A nép intézményeire s egész fejlődésére nagy hatása van annak a módnak, a melyen lakóhelyének birtokába jutott. Azért kell a szász népnél is a letelepülés módozatait mindenképp előtérbe hoznunk, ha mai állapotuk felől, magyarázattal is kísérhető, világos képet akarunk látni.

A helyre nézve, a honnan bevándoroltak, ma már semmi kétség nincsen. Rajnai frankok (Mittelfranken) voltak ők, azon területről, mely Düsseldorf s a Lahn folyó, Felső-Wesel és Aachen városok közt terül el. A bevándorlás ideje is meg van állapítva; esik II. Géza magyar király uralkodása korába 1141—1161. Az is bizonyos, hogy a szászoknak kijelölt 120 □ mfd, területet nem egyszerre foglalták el, hanem három csoportban. Ez a három csoport; a besztarcsai, nagy-szebeni és brassói.

Bevándorlásuk idejében Erdély keleti részében a székelyek, északi és nyugati részében, a Maros és Szamos partjain gyér magyar népesség lakott, mely valószínűleg I. István és I. László királyok óta, főképpen a gyulafehérvári püspökség birtokaira és hatósága alá telepedett le lassankint Magyarországból. Oláhok akkor még nem laktak Erdélyben. Hazarészünknek őserdőktől borított közepe különben, egyes magyar telepítvényeket kivéve, meglehetősen lakatlan lehetett. Szláv eredetű folyó- és hegynevek, melyek korunkig is fennmaradtak, arról is tanuskodnak, hogy Erdély mai lakosságát ezen fajú népek előzték meg a föld birtokában.

A szászföldön kívül vannak szász települések a régi megyék területén is, melyek a vidéki községekben, mint egy-egy földesur jobbágyságai éltek. Ilyen jobbágy községek voltak 1848-ig mind azok, a melyekben ma megyénk szász népessége lakik. Keletkezésük valószínű módját alább fogjuk megemlíteni.

Ősi hazájukból csoportokban utra kelvén itt a királyi adományozás folytán számukra kijelölt földterületen községeket alapítottak. Nem

egyenkint, vagyis családonkint külön-külön hatoltak előre az erdősekben; nem farmokat alapítottak, melyek egymáshoz semmiféle viszonyban nem állanak: hanem bizonyos mennyiségű család mindjárt kezdetben községgé egyesült. Nemcsak azért történt így, mert a műveletlen földterület természetes akadályaival, az erdők vadállataival, sőt esetleg az emberekkel is, csak e módon vehették fel sikeresen a harcot; nemcsak azon cél megvalósítására, a miért részben a gyarmatosítás is történt, hogy t. i. az ország déli s északi határainak védelmére álljanak: hanem azért is, mert fajuknak otthoni civilizációját magukkal hozták kifejlett jogi fogalmaikkal és szokásaikkal együtt.

A községi településsel együtt járt az a szükséglet is, hogy a közös együttélésre nézve intézkedéseket tegyenek. Ez intézkedésekben, melyeknek hatása egész napjainkig megmaradt, az alapelv mindig az, hogy a birtok joga nem az egyesé, hanem a községé; s a lakosok jogegyenlősége főjellemvonásképen van kifejtve egész a legapróbb részletekig.

Minden gazda egyenlő nagyságu telket kapott a község megalapításakor. Ezt az egyenlőséget nem úgy kell érteni, hogy a községek telkei mindenütt egyenlők voltak; hanem csak ugyanazon község határain belül. Ez pedig a szász falvakban ma is szemmel látható. Lakóházon és gazdasági épületeken kívül kertet is foglal magába.

A «telek» (Hof) legfőbb fontosságú fogalmaik közé tartozik. Ettől függ a községi határban való részesedés; köznyelvben is több jelentősége van, mint a «ház»-nak. A szász paraszt, ha valamely családba vagy birtokba beházasodik, «heiratet auf eine Hof» s csak «papi telket» (Pfarrhof) szokott emlegetni, nem pedig «paplakást.» A telek a tulajdonosnak örökös sajátja, el is adhatja, ha akarja; de ez esetben községi jogait is elveszti s ezek az új tulajdonos birtokába jutnak. Hogy a község a telek legfőbb tulajdonosa volt, legjobban kitűnt akkor, ha a tulajdonosa tönkre jutott vagy örökös nélkül halt el; ez esetben a telek visszazállt a községre. Az Ujegyházi szék (Leschkircher Stuhl) 1715-ben ezt a határozatot hozza: «. a király-földön, a szász községekben a mai napig az volt a szokás, hogy az árván (wüst) maradt telkek ne legyenek örökölhetők, hanem mint szabad föld, a községre esznek.» S ez így maradt fenn hagyományképen mindenütt, a hol csak szászok laknak.

A beépített telek a tulajdonosnak megadta a községi jogokat s a földnek, mely a községhez tartozott, haszonélvezetét. Ennek a felfogásnak és jogviszonynak szükségképes következménye volt, hogy az egyén kötve van az egyetemestnek, a községnek, akaratához. A birtok egyenlőségét, mely az alapítás elvüül szolgált, csak így lehetett következetesen fentartani. A község határozta meg, mit kell ebbe vagy amabba a dűlőbe vetni; mikor kezdődjék a vetés, aratás és behordás. Az egyén korlátozása, az élet rendjének közössége volt ez a multban, mely ma már elviselhetetlen volna, a mint hogy lassan-lassan engedett is régi

és szigorú következetességéből. De ez volt az, a mi a szász népet az először elfoglalt földterület birtokában, szokásainak, intézményeinek s jellemvonásainak eredetiségével fenntartotta.

Ez a magyarázata annak, hogy a szász a «falu» (Dorf) elnevezés helyett mindig a «község»-et (Gemin, Gemeinde) használja. A község tulajdonjoga mellett szól az a tapasztalat is, hogy ha egy község elpusztult, a mi a háborús világ vad korszakában gyakrabban megesett, az ilyen község határa nem szállott vissza a királyra, hanem a szomszéd községek osztották meg maguk közt.

A szászföldön érvényre emelkedett birtokegyenlőség megakadályozta az egyént, hogy magán-vagyont s vele előjogokat szerezzen. Annál csábítóbb volt az erősebb egyéniségekre az alkalom, hogy a megyében magán-birtok s vele egyéni jogok tulajdonába jussanak. Hogy szász községek elhatalmasodott bírái, kik tisztségüket családjukban örökössé tették (Erbgraf), a XIII. és XIV. században a megyék területén terjedelmes birtokokat szereztek, azt Erdély okmánytára lépten-nyomon igazolja.* Ezeknek aztán érdekükben állt, hogy e területeken községek alakuljanak, a melyek a földet művelés által jövedelmezővé tegyék, adót fizessenek, sőt szükség esetén fegyveres erőt is szolgáltatassanak. Ily módon támadtak Alsó-Fehér megyében is a szász községek.

De ezen községekben is az volt a település módja, mint a királyföldön. A megművelt föld, az erdő, a víz, szóval az egész terület, mely nem képezte a földbirtokos magánvagyont, a község tulajdona lett, nem pedig az egyeseké; szóval a község itt is az eredeti szász szervezet szerint alakult meg. Teljesebb birtoklást csak a múlt században, s nem minden küzdelem s igazságtalanság nélkül, vittek keresztül a községek urai. Az uradalmi vagyon (Hoffeld) a községi vagyont (Dorf-feld) soha sem tudta végkép elnyomni; a vagyoni közösséget sokféle-kép korlátozta ugyan, de teljesen el nem törülhetett.**

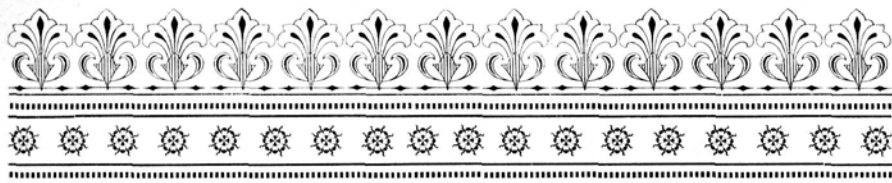
A települések tehát csoportosan történtek; föld és határközösség képezték a földművelés és társas élet alapját; a község volt az egész földvagyont tulajdonképeni birtokosa. A szabad és egyenlő jogu települők katonaaállításra és adófizetésre voltak kötelezve; maguk választotta papjuknak tizedet fizettek; egyház és iskola fentartására rovattal vetettek ki; községi elüljáróikat maguk választották s községi ügyeiket függetlenül intézték.

Az így elfoglalt talajon aztán a szász lakosság életmódja a következő szokások szerint alakult.

* G. D. Teutsch: Urkundenbuch.

** Wolf: Unser Haus und Hof.

2. §.

A szász paraszt háza és telke.

A szász falu egyik végétől a másikig határozott jellemvonások uralkodnak. S habár egyes különbségek vannak is a házak közt, mégis következetesen ugyanazon mintára készülnek. Nincs benne semmi kétség, hogy a szász építkezésében ma is eredetiséget és jellemzetességet mutat; a szász falut alakjáról, a telek berendezéséről s főleg a lakóházakról fel lehet ismerni.

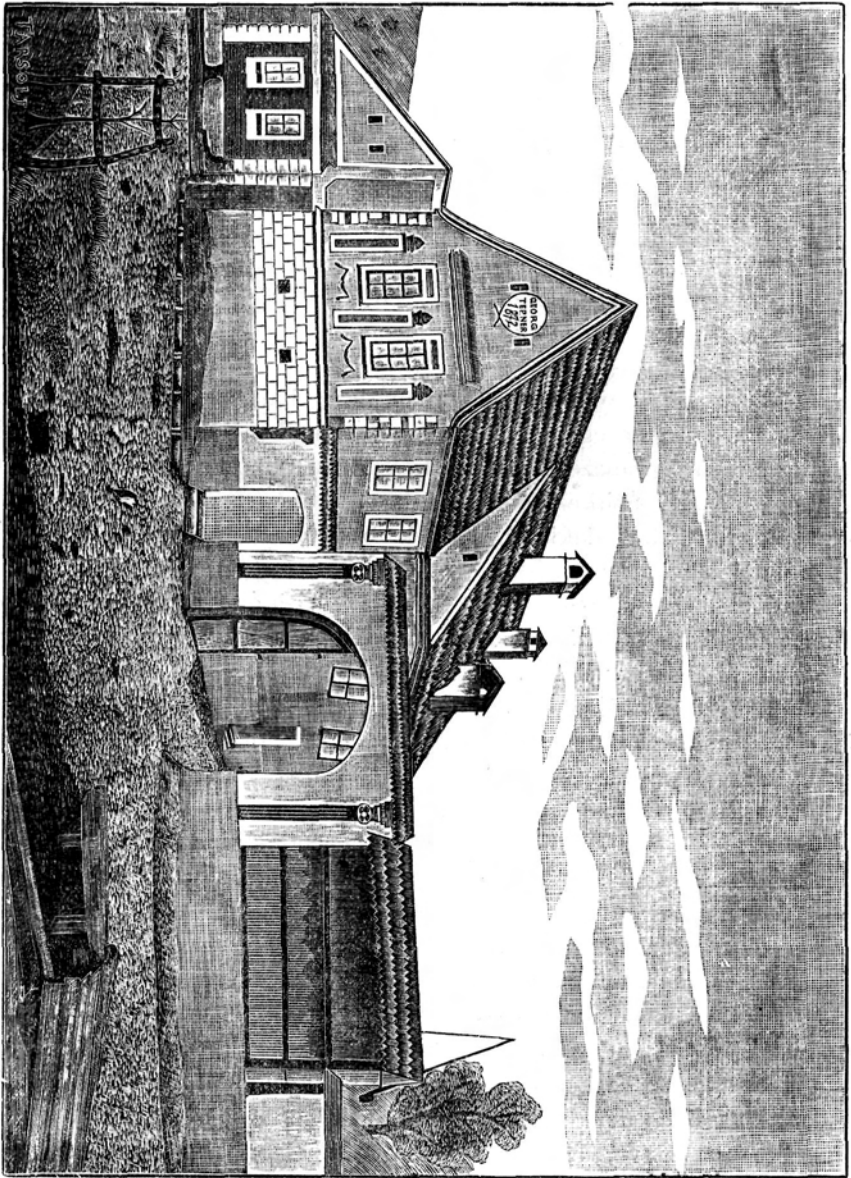
Való igaz, a mit Ratzel ír: «A szászok háza építése módjára nézve, szakasztott mása a pfalci parasztháznak. Általában rajnai frank és erdélyi szász alakjában, természetben, otthoni és társas életének minden mozzanatában úgy hasonlítanak egymáshoz, a hosszú elválás dacára is, mint az édes testvérek.» Mint a Hart folyó vidéki frank falvakban, úgy itt is majd minden ház takaros magaslatot képez; s valamint ott, úgy itt is a legtöbb udvar előtt magas kőkapu áll. Az persze nem mondható el minden házról, hogy kőbe falazott s zárral ellátott kapuja van; különösen nem azon szegényebb községekről, melyeknek lakói jobbágyok voltak. De az már általános dolog, hogy a széles szekércapu mellett, a házhoz közelebb kis kapu van a gyalogjárók számára, még ott is, a hol az udvart az utcától egyszerű sövény választja el. A hol a kapunak kőlábazata és kőteteje van, ott ezen tető homlokzatára bibliából vett mondásokat és az építő nevét szokták felírni.

A ház külsejére nézve a külföldi írók közül különösen a francia Guillaume helyesen jegyzi meg: «Minden lakóházuk emeletet képez, azaz úgy van építve, hogy a földszintje emeletnyi magasságon van. Még azon szászoknál is, kik jobbágyi s így szegényebb viszonyok közt éltek és részben faházakat építenek, a lakószobák legalább egy pár lábbal a talaj színe fölött állanak.» Ebben különböznek leginkább az oláh házaktól. A ház keskeny homlokzatával az utcára néz, hosszával pedig a telek hosszában nyulik el.

Ezen jellemző tulajdonságból következik a másik; hogy t. i. min-

den házba lépcsőzeten kell felmenni, a mely a szobák talajával egy szintben az épület közepén kiugró (Vorhaus) nyitott pítvarba vezet.

A lakószobák száma nem mindenütt egyforma; legtöbb helyt kettőt találunk. Azt a szobát, a melybe a pítvarból egyenesen előre

haladva jutunk, mely tehát a pítvar mögött terül el «háznak» (Haus) nevezik; az utca felől valót, melybe az előbbiből balfelé lépünk «szobának» (Stuv). Néhol az udvar felé még egy mellék-szobát is toldanak, mely az előregedett családapa lakása lesz, ha az elsőt a fiu családja foglalja el. Az épület alatt pincze is van,

A pitvarba nyíló szobának „ház“ neve is mutatja, hogy az épület ezen részének a többi, sőt még az utczai nagy szoba fölött is a legnagyobb jelentőség jutott, sőt gyakran jut maig is. Kevés butordarab van benne, s inkább azon dolgok tartására szolgál, melyekre gyakran van szükség s így kézügyben kell lenniök. Itt vannak a buzával, vagy liszttel teli zsákok, melyekből a szász parasztasszony jó izü és tápláló kenyeret sütöget. A szász gazda akarata ellenére is vegetarianus lesz. Friss hushoz ritkán juthat, mert az csak ritkán esik meg, hogy egy-egy jármos marha, vagy tehén a lábát törí. Ilyenkor a kárvallott gazda sorba járhatja az üzenetet a szomszédok közt s megkérdezteti, hogy ki mennyit akar venni a husból. S megveszik az egész állatot, hogy a gazdának minél kisebb kára legyen.

A „ház“ mellé az utca felől csatlakozik a tulajdonképi lakószoba (Stuv), melynek butorzata puha fából készül és virágokkal van festve. Az ajtótól jobbra, a szoba alsó sarkában van az ágy; benne szalmazsák, derekalj és párnák, melyeknek felhuzatát gondosan kivarriják. Föléjük nyáron fehér színű, csíkosan szegélyezett ágytakarót terítenek; télen vastag gyapjutakarót. Van másik, ritkán használt ágy is; ide halmozza fel a ház asszonya gyermekei kelengyjét fel egész a gerendázatig. Ez a menyezetes ágy (Himmelbett) képezi a parasztnő főbüszkeségét.

Az ágygyal szemközt levő sarokban áll a természetes szemes kályha (Kachelofen), melynek helyébe új házaknál bádog kemenczét szereznek. A többi teret az oldalfalak mentén tarkán festett ládák töltik be; ezekben tartják a vászonneműeket s egyéb ruháikat. Nagy készletük van a maguk-szötte vászonban; mert az már szégyen, ha valakinek háromnál többször kell egy esztendőben nagy mosást tartani.

A szoba felső jobb sarkában áll az asztal; vele szemben a fiókos szekrény. Közel a gerendázathoz, a szoba mind a négy falán farámás fogas van felszegezve, melynek felső párkányán ón- és agyagtányérok támaszkodnak a falhoz; fogain pedig egyenletes távolságban kancsók függenek, a melyeket csak ünnepi alkalmakkor, lakziba vagy keresztelőbe szednek le és használnak. Az ablakdeszkán vagy fali szekrényben (almera) tartja a szász paraszt azokat a könyveket, melyekből ismereteit meríti: a bibliát, naptárt, az elhasznált iskolai könyveket s az egyházi énekes könyvet. Fali ékességül Luther és Melanchton képét szeretik használni.

A kisebb mellékszoba, hova az elaggott családapa szokott visszavonulni, épen így van berendezve. A pitvarból lépcső vagy létra vezet fel a hiúba, hol a különböző terményeket tartják.

A lakóház és a melléképületek egymástól külön álló épületet alkotnak.

A kire ház nem maradt örökségben, annak főgondja, hogy szeressen vagy építsen. Lenézik azt az embert, a ki bérben lakik. S ha talán a maga jószántából nem is tartaná szükségesnek, hogy magának legyen háza, a szokás és közvélemény megértetné vele, hogy telek

és ház nélkül nem számít a községben. „Többet ér telek és füst, mint az arany és ezüst.“ (Das eigene Haus, der eigene Herd ist mehr, als Gold- und Silberwerth.) Mondja a közmondásuk. Ebben is a szász faj hagyománya nyilatkozik meg.

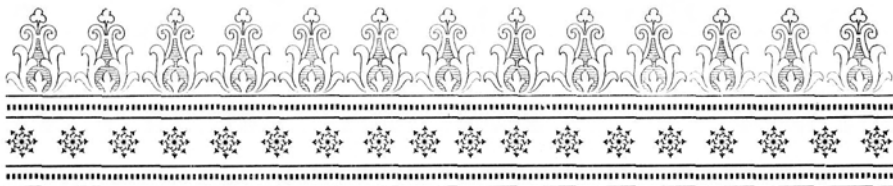
A falusi élet minden intézménye, a község minden tevékenysége, akár a mezei munkához, akár egész testületek érdekeihez tartozik, egy alapelvet szolgál, hogy t. i. az egyén csak egy tagja az egész családnak. Családi kötelék tartja tehát össze valamennyit. A családiasság ezen elve az alap, a melyen egész társadalmi életük nyugszik. Mint egy családbau, részt vesz valamennyi az egyesnek örömeiben és bánatában. Sőt kötelezve érzi magát mindenki, hogy szükség esetén a másikon segítsen, akár házépítésben, akár aratásban, vagy egyéb munkában. Így halad a kölcsönös részvét az élet mindenféle eseményeiben egész az utolsóig, midőn testületileg adják meg elhalt sorsosuknak a végső tisztességet.

Az „apa“ (Voter) és „anya“ (Mâter) megszólítás, melylyel azokat illetnek, kik hivatalt töltenek be, vagy valamely méltóságot viselnek (szomszéd-apa, gyász-apa), bizouyítékul szolgálnak erre a valóban patriarchalis viszonyra. Nagyon kedvező hatással van az ilyen élet látása az idegenre. Tagadhatatlan, hogy a legszebb rend látható úgy a nyilvános, mint a magányos dolgaikban. A mit csak tesznek, mindenben lelkiismeretesség és pontosság nyilatkozik meg; minden dolgukon rajta van majdnem az idegességig való rendszeretet, melyhez ők éppen oly szívósan és melegen ragaszkodnak, mint ősi hitükhöz. A háztartásban minden tárgynak s mindennemű munkának meg van a maga helye és ideje határozva.

A földművelőnek sok dolga van a földjeivel, a melyek lakásától s néha egymástól is távol esnek. Korán kell kelnie, hogy napköltekor a munkáját meg is kezdhesse, melyet aztán, kevés déli pihenőjét leszámítva, egész estig folytat. Meleg ételt egész nap nem eszik; eledele egyáltalán nem áll arányban terhes dolgaival. A kitartó munkához már kora ifjúságában hozzászokik; csak így bírja azt oly türelemmel és szorgalommal.

Mikor a napok rövidülnek, elkezdődik az asszonyok téli munkája: a fonás, és rossz gazdasszonynak tartják azt, a ki karácsony után hat hétre sincs készen a fonalával. Ekkor felállítja a szövőszéket s oly sérenyen dobálja a vetélt, hogy a tavasz beálltával a vászon a fehérítésig készen van.

3. §.

Születés és kereszteleés a szász faluban.

A szász lakosság gyarapodása nagyon csekély; ennek az elszomorító jelenségnek az oka nem csak a születések kis számában, hanem a gyermekhalandóság magas százalékában is keresendő. Gyakori a holtan született gyermek, a mit a hiányos táplálkozásból s az asszonynak munkával való megterheléséből magyaráznak. A vagyon megosztásától s így a család hanyatlásától való félelem miatt a szász paraszt maga sem örül a sok gyermeknek. „Először az asztalon, azután körülötte“ mondogatja az ő aggódó számításával; arról az emberről pedig, a kinek sok gyermeke van, lenézőleg jegyzi meg az ő jargonján: „E verblescht“, azaz: oláh lesz belőle; oly sanyaru körülmények közé jut, mint egy oláh. A mezőgazdaság fellendülése, a mely több-több munkás-kezet kíván meg, mindenek előtt azonban a lelkészek tanításai sokat segítettek az utóbbi évtizedekben a gyermek-létszám emelésében.

Egyébként a szász gyöngéd és gondos családátya.

A terhesség kiméltre szoruló idejét a nép a gondosság óvó-leplelvel takarja, s a takarót hozzá babonás hitéből szövögeti. Félreismerhetetlen célja az, hogy az anyának testi és lelki életét a szükséges nyugalom egyensúlyában tartsa. Testi egészségét leginkább azzal akarja kimélni, hogy a nehéz munkától tiltja; de különösen kedélye nyugalalmát igyekszik minden megzavarástól oltalmazni. Terhes asszonynak nem engedi meg a néphit, hogy kóporsó leszögezésekor jelen legyen; különben meghal a gyermeke mindjárt a születése után. Tartózkodnia kell torzalku emberek vagy állatok látásától, nehogy megbámulja őket, főképp a fél idő előtt. Ha ételt kíván meg, teljesíteni kell az óhaját, különben holt gyermeket fog szülni. Ha az anya nem tisztességes, gyermeke tolvaj lesz.

A nehéz óra fáradaimaihoz étellel és itallal erősítik a beteget szerencsés szülés után megjönnek a rokonok gyermeket látni és a szülőket üdvözölni. Az újszülött jövőjére nagy befolyással van a nap

és óra, melyben a világra jött. A vasárnap száz néphit szerint is áldást és szerencsét hoz.

A gyermekágyas asszony kezdetben gyermekével együtt különféle veszedelmeknek és rossz hatásoknak van kitéve. A betegágyra senkinek sem szabad leülni. Ha szoptató asszony látogatja meg, melléből néhány cseppet hint az ágyra, hogy az új anya tejét el ne vigye. A beteg az ágyat csak egy hét, a szobát csak két hét leteltével hagyhatja el.

Ha a gyermek sokat és erősen sír, akkor meg van igézve. Olyankor történik ez meg, mikor a gyermeket nagyon megnézik, bámulják. Az igézés ellen úgy lehet megvédeni a gyermeket, hogy hamis pénzt akasztanak a nyakába, vagy a homloka fölött fejkötőcskéjéhez varrnak. Hogy valóban igézés érte-e a gyermeket, azt úgy állapítják meg, hogy vizes edénybe eleven szemet vetnek; ha leszáll a fenekére, akkor a gyermeket ez a baj érte.

Egész sora van orvosszereknek a száz néphitben, melyekkel az igézést gyógyítani szokták. Tüzes paraszat vetnek a gyermek ivóvizébe. Vagy megkeresik a javas-asszonyt, a ki aztán varázsígék segítségével igyekszik a bajt elűzni. A varázsígéknek, melyek századok óta szinte változatlanul maradtak a nép ajkán, egyik szokásosabbja:

Dech falsch Ugen usän,	Két ártó szem rád tekint,
Dra kenunglichen derken sprechen,	Három királyi van véle szembe,
Dat ien war Gott der Voter,	Az egyik az Atyaisten,
Dat ander Gott der San,	Másik a Fiúisten,
Det drett Gott der helig Giest,	Harmadik a Szentlélekisten.
Dies behät desem Kengd seng Ugen und	Ez őrizze meg e gyermek szemét és testét.
[Fisch.	Az Atyának, Fiúnak és Szentléleknek nevében.
Em Numen des Voters, des Sanes und des	Amen.
[heligen	
Giestes. Amen.	

Nyolcz, legfelebb tizennégy napon túl nem hagyják a gyermeket keresztetetlenül, mert ha keresztelés előtt hálnak meg, nem mehetnek be a mennyországba; ha pedig életben maradnak, keresztelés nélkül ki vannak téve a rossz lélek rontásának. Általános szokás, hogy az első fiú az apa nevét, az első leány az anyáét viseli. Szinte kizárólagosan bibliai eredetű neveket használnak: János, György, Mihály, Péter, István, Márton, András, Dániel; lányok számára: Katalin, Zsófi, Sára, Anna, Mária, Rosina.

A társas érintkezés a száz parasztok közt, valamint köztük és a lelkészük közt rendes beszédformák szerint történik; azért is a fiatal családapának, midőn keresztapát hívni s a papot a szertartás végzésére kérni akarja: a kérőnek a meghívó dikciót egy jártasabb ismerősétől meg kell tanulnia. Elmegy aztán a paphoz ünnepi ruhájába öltözködve s következőkép hívja fel a szent keresztség végrehajtására:

Et wit Ir Wielihrwürden bekennt seng, dat as der Herr vier isnigen Johren en den Istand gesäzt hot, und wel as der läw Herrgott net nor met zektlichem und vergänglichem Gat, sangdern

uch met Levesfrüchten geseget hot, detmol met em läven Sinnchen (Dichterchen); endem mer wenschen, dat et zer heligen Duf befördert und os desem Hegden e Chrest gemocht wed, mer as aver ze schwach fählen, dat os iegäner Kraft ze dáhn, esi halde mer met er frengdlicher Bitt un, Ir Wielihrwürden mög as Eren Bästand net versohn, dat det Kengt moren bä der heligen Dufhandlung durch Pathen und Gieden en de Band aser chrestlichen Kirich afgenien wid. Dat wiel ech gewenscht hun.

(Tudva van főtisztelendőséged előtt, hogy az Ur minket egykét esztendővel ezelőtt a páros életbe helyezett. És minekutána a jó Isten nemcsak mulandó javakkal, hanem magzattal is megáldott, most épen egy fiúcskával (leánykával); és mivel mi óhajtjuk, hogy a szt. keresztséghez járuljon s a pogányból keresztyénné legyen, mi magunk pedig gyengéeknek tudjuk magunkat, hogy ezt a magunk erejével végbeviessük: azért fordulunk kérésünkkel Főtisztelendőségedhez, ne tagadja meg szives közreműködését, hogy ezt a gyermeket reggel a szt. keresztség által, keresztapa és keresztanya jelenlétében, a ker. egyházba felvegye. Ez volna a kérésem.

Házasságon kívül született gyermeket keresztelésre a bába-asszony jelent be. Régebbi időben a vétkeket keményen megbüntették. A leány- és leánytársulatló (Bruderschaft, Schwesterschaft) kitörölték őket; a megesett nőnek a templom látogatását is tiltották.

Mikor az apa a keresztelésre a lelkészt felkérte, azokat keresi fel, a kiket keresztszülőkül kiszemelt vala. Rendes beszédformában kéri fel őket, hogy a kis pogányt keresztyénné tenni segítsenek. Az ígélet megtörténvén, mert az ilyen meghívást nem szabad visszautasítani, a keresztelés többnyire vasárnap, helyi szokás szerint: istentisztelet után vagy alatt megy végbe. A szertartás végeztével a két keresztanya (Goden) teljes parádében az ünneplő házhoz megy s ajándékuul tojást, vaját s egy üveg bort viszen. Kölcsonös üdvözlések közt köszönetet mondanak a megtisztelő felhivásért és ígérük, hogy olyan atyafiságot fognak tartani, hogy az Isten s valamennyi keresztyén lélek örömét találhassa benne. A jelenvaló éltesebb asszonyok egyike hasonló értelmű szavakkal válaszol. Majd az ifjabbik keresztszülőnek a karjára fektetik a finom lenvászonba göngyölt csecsemőt s ezzel a jámbor köszöntéssel: «Isten áldja meg minden lépéstekeket!» bocsájtják el a vendégeket. A kereszt-komák többnyire egyenesen a templomhoz mennek s ott várják a keresztelőmenetet. Némely községben (pl. Gergelyfáján) a komák a templomajtó előtt pénzajándékot adnak a bábának. Visszaérkezésükkor ezzel a szóval lép be az öregebbik komaasszony: «Pogányt vittünk el hazulról, keresztyént hoztunk haza. Adja Isten, hogy tisztességetek és örömetek legyen ő benne!»

Mivel a komák csak a templomból való visszajövetkor találkoznak a szülőkkel, újból ünnepies ígéreteket váltanak. A keresztelő napján, vagy néhány nappal később öröm-lakomát ülnek, melynél ismét az

idősebbik komaasszonyt illeti meg a szokásos beköszöntő tisztje. Szigorúan kor és érdem szerint sorakozva ülnek le az asztalhoz. Kezdetben hallgatagon, sőt némi feszességgel indul meg a társalgás; míg a bor, melyhez serényen hozzálátnak, fel nem melegíti a hideg százsz vérmérsékletet és általában jóízű beszélgetés nem kerekedik. Lakoma végén felemelkedik az idősebbik koma, engedélyt kér a távozásra és köszönetet mond a szives látásért.

Keresztelő után még négy-hat hétig nem hagyja el a házat a fiatal anya. Régi időkben, ha az utca küszöbét átlépte s az utcára ment, a szomszédság atyja megbüntette. Csak megelőző templomi áldás (Vorsegnung) után, melyet a pap általában az ifjú anyákra s köztük a jelenlévőre imádkozik, tekintheti magát ismét egészségesnek.

4. §.

Gyermekélet és iskolai nevelés a szász falvakban.

A barátságos jó kívánság, melyet az idősebbik kereszt-koma az ünnepi lakoma alatt az újszülöttre köszöntött: «Adja Isten, hogy a gyermek mihamarább lábra kapjon és szülőinek s minden jó embernek tisztességére és örömeire növekedjék» teljesedésnek indult. Vidáman és gondtalanul éli egykoru társai között gyermekéveit a bölcsőben, az utcán s az iskolában.

Az a hat hét, mely alatt az ifjú anya a háza küszöbét át nem lépheti, hosszú-hosszú idő a kitartó és nehéz munkához szokott parasztnőnek, főleg akkor, ha ez a szobafogsága éppen a nyári időszakra esik. Minden munkája mellett is egész bensőséggel gondozza gyermekét, a ki az ősoktól örökölt bölcsőben, két lábon álló s tengely körül hintázható ágyacskában, kezén és lábán megkötözve, fehér ingecskében s czipra fejkötőben fekszik, melyről a rontás ellen ezüstpénz csüng a homlokára talizmánul. Az üres bölcsőt nem szabad hintázni, mert meghal a csecsemő. Hat hét után a gyermeket magával viszi az anyja a mezőre. Földbe szurt két pár kecskelábon keresztbe rudat fektetnek, rá hinta-ágyat erősítenek a gyermek számára. A mezőn hozzászokik már korán az időjárás viszontagságaihoz; de gyakran egy-egy betegséghez a hajlamot, vagy éppen annak a csiráját is megkapja.

Vasárnap, mikor az egész háznép a templomba megy, ünneplő ruhájában a gyermeket is magukkal viszik az általános áhitatnak meglehetősen kárára; rokonok és ismerősök közt egyik helyről a másikra vándorol, mert mindegyik hozott a számára valami csemegét. A kívánatos nyugalmat és csendet ilyenkor csak úgy lehet fentartani, ha a pappal ijesztik, a ki bibliával hajjigálja a rossz gyermekeket. S ha ennek daczára mégis hangos kiáltásokban tör ki a gyermeki szeszély, a mi rendesen a többire is követendő jó példálul szolgál, valóban gyakorlott szónok legyen a tisztelendő ur, ha a beszéd fonálát nem akarja elveszíteni. De a szász pap így is jobban szereti, ha az egész háznép a temp-

lomban van, mint ha az anya otthon marad, a családfő pedig a vásárban; inkább prédikál ő gyermeki kiabálás, mint üres falak között.

A gyermek-nevelés fáradságos munkája majdnem egészen az anyát terheli.

A szülők, kikre a családfentartás minden dolga nehezedik, várva-várják azt az időt, hogy az élénk s otthon bajosan ügyelhető gyermeket iskolába küldhessék. Itt aztán eléggé van gondoskodva arról, hogy a paraszt gyermek azt a képzettséget megkapja, a mit az ő helyzete megkíván s a mennyinek birtokában szégyen nélkül állhat meg kortársai között.

S mily könnyű manapság tanulni! Nyilvános népiskolák állítása még a reformáció előtti időkre nyúlik vissza. A régi faépületek helyébe barátságos és célszerű kőépületek kerültek. Az ősi tanítás-módot, a melyben kis és nagy abc-től a földleírásig mindent könyv nélkül tanultak s az egyszeregyet előre és visszafelé naponta elénekelték; a melyben csak a figyermeket tanították írni, mivelhogy az írás az asszonyoknak veszedelmes egy mesterség, hisz untig elég annak a nyelve is: jobb iskolai eszközök és tanítás-módok váltották fel. A durva iskolai fegyelem helyett emberséges bánásmód lépett. A néptanító tekintélye, mióta állása az állandó alkalmazás folytán nem függ az előjárók jókedvétől; a mióta nem kell neki okvetetlen a bíró (Hannen) vagy templomtya lányát nőül vennie, mint régen, ha azt akarta, hogy négy év múltán utnak ne bocsássák: nagyban emelkedett.

Templom és iskola sok száz éves együttfejlődésük alatt annyira összeolvadtak, hogy a valóságban egymástól el sem választhatók. Az ágostai ev. egyház jelen szervezete, mely 1891 óta van életben, azon önkormányzati alapon fejlődött, mely ezen egyházat a reformáció kora óta államjogilag megillette. Az egyházalkotmány részletezése nem tartozik tárgyalásunk körébe, csak azon pontjait akarjuk itt megemlíteni, melyek megértetik velünk, mily mértékben vesznek részt a szász községek polgárai az egyház-kormányzatban. Ezen kormányzat közegei: a presbitérium és a képviselő gyűlése. Az előbbi a tulajdonképeni kormányzó testülete az egyházközségnek. Tagjai: a lelkész, gondnok, a két templomtya s a választottak egy bizonyos száma, mely különböző ugyan a község népessége szerint, de a huszonkilenczet nem haladja haladja meg. A presbitérium ügyköréhez tartozó fontosabb dolgok állandó felügyelet az egyházközség fölött; az egyházi fegyelem és erkölcsösség fenntartása s általában a keresztyéni szellem emelése; az iskolára való felügyelet; nagyobb községekben lelkész és tanító választása; az egyházi vagyon kezelése. Az egyházközségi képviselő tagjainak a száma szintén a község nagysága szerint igazodik; de 140-nél soha sem magasabb. Ennek a hatáskörébe tartozik: A segédlelkészeknek s azon községekben, melyekben a lélekszám nem éri el a 2500-at, a lelkésznek is a választása; az egyházgondnok s a presbitérium többi tagjainak a választása; az egyházi és iskolai hivatalnokok fizetésének

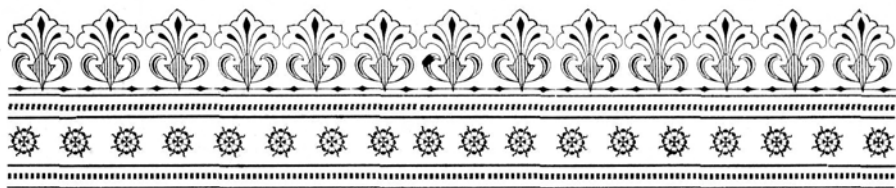
megállapítása; az egyházi és iskolai vagyon számadásainak felülvizsgálata. Még a legkisebb faluban is élénk az érdeklődés minden iránt, a mi az egyházat s az iskolát illeti; mindakettőt a község szemefényének tartják, fölöttük éber és szerető gonddal őrködnek.

Külön kell megemlékeznünk a község lelkészéről, kinek a szász falvakban a népre nagyon fontos és általános befolyása van. Nagy tekintélyben és tiszteletben tartják már állásánál fogva is, de e mellett a lelkészi hivatal viselője s a nép gyermekei közt a századok folyamán valami kegyeletes viszony fejlődött ki, mely a maga patriarchalis voltában fenmaradt egész napjainkig. A pap nemcsak lelki atya és vigasztaló, hanem valóságos jó barát és tanácsadó az élet mindenféle viszontagságai között. Ennek a viszornak találó kifejezését adja az a cím, melyet a lelkésznek ifjú és galambósz férfi, hajadon vagy öreg asszony egyaránt megád; kivétel nélkül mindnyájan „Uram atyám“-nak (Herr Voter) szólítják. Azért nagyon fontos náluk olyan lelkész választása, a ki szép feladatának minden tekintetben megfelelhet; mert jó részben tőle függ egy egész község vallásos szellemü, békés és bizalmas együttélése, vagy ennek az ellentéte.

Az iskolát a szász paraszt egyházi intézménynek tekinti, s mint ilyet az egyházat megillető tiszteletben részesíti. A népiskola náluk ősrégi intézmény, s ezen régi koránál, nagy tekintélyénél, s a gondnál fogva, melyet fejlesztésére mindig fordítottak, nem csoda, hogy az iskolai kötelezettség korán, tul lévő szász parasztok közt egy sincs, a ki írni, olvasni ne tudna. A népiskola intézménye a törvényhozás jogával bíró egyetemes erdélyi ev. egyh. gyűlésében 1870. márczius 14-én megállapított szervezeten (Schulordnung) s utána kiadott szabályzatokon nyugszik.

Mikor a leány 14. a fiu 15. életévét betöltötte, kikerül az iskolából s az első a leány-, másik a legénytársulatba lép át; s az egyház a konfirmáció által mind a kettőt, mint önálló egyház-tagot, veszi a kebelébe. De a rendes iskolázással nem ér véget a tanulás. A legény 19. éves koráig ismétlő iskolát látogat. Az iskolából kinőtt leánynemzedék nincs ugyan erre kötelezve; de a művelődés ösztönének annál szebb bizonyítéka, hogy a községek nagyobb részében a felnőtt hajadonok is eljárnak az ismétlő-iskolába. De ezzel sincs kimerítve a község népének szellemi tápláléka. Az egyetemes egyház-tanács kezdeményezésére majdnem minden községben felolvasó és önképző gyűléseket tartanak a felnőttek számára, melyeknek az a céljuk, hogy kölcsönös gondolat-cserével szélesbítsék az ismeretek körét; hogy főkép a mezőgazdaság terén a haladás iránt az érzéket felkeltsék és ápolják. Az ilyen gyűléseket tél idején a lelkész vezetése alatt tartják.

5. §.

A legény-társulat (Bruderschaft).

A szász falu legénysége ősrégi s eredetileg egyházas természetű egyesületet, a mint ők nevezik: testvérséget alkot, melyben a konfirmált legények (Kniechte) házasságukig, pontosan megállapított s önálló szervezetben, szabadon választott előljárók vezetése alatt élnek. Ezek az előljárók a legények éltük-folyását figyelemmel kísérik s vagy ősi szokásjog vagy írásban foglalt törvények (Bruderschafts-Artikel) szerint megállapított törvénytől napokon (Zugang) viszálykodások fölött ítélkeznek, büntetnek, szóval igazságot szolgáltatnak. Minden konfirmált legénynek be kell lépni az egyesületbe. Az egyház vezető kezét látjuk ebben az intézkedésben, melynek a célja, hogy a falusi ifjuság társasélete s így az erkölcsisége szigorú felügyelet alatt álljon. Hasonló egyesületet alkotnak a felserdült leányok is (Mägde.)

Az egyesületbe való fölvétel ünnepies gyűlésben történik az egyesület elnöke az öreg legény (Altkniecht) által. Felolvassák a szabályokat, melyek a tagoknak a templomban, nyilvános mulatságokban és gyűlésekben való maguktartását irányítják. A felvett tag pedig megígéri, hogy a szabályokat megtartja s minden jó testvérnek megadja az illő tiszteletet.

Az egyesület legfőbb felelősségi fóruma a lelkész; közvetlen felügyeletet vagy a két templom atya (Kirchenväter) vagy két maguk választotta legénybíró (Kniechtväter) gyakorol. Az egyesületi ügyeket a maguk kebeléből választott hivatalos-személyzet vezeti; ennek élén az említett első v. öreg legény áll, a ki elnököl és ítéletet mond. A többi hivatalos személyek száma községek szerint különböző; de mindenütt megtaláljuk a második legényt (Wortkniecht) és a rendezőket (Irtekniecht, Irtrenträger), a kik az ünnepségek előkészületeiről gondoskodnak.

A választásokat karácsony táján tartják. De ezen évi nagy gyűlésen kívül minden hónapban összehívják a tagokat «Zugang»-ra. Itt

egyenlítik ki a felmerült viszálykodásokat és büntetik a szabályzat elleni vétségeket. A ki hibáját maga jelenti fel, annak a büntetés felét elengedik. Ha ezen önvád nem történik meg, a mi a leggyakortább eset, az első legény felhívására a hivatalnokok teszik meg a feljelentést. Olyan vádak, melyeket közönséges tag emel, két tanuval kell igazolni. A vádlottak eltávoznak s az ő távollétükben állapítja meg a gyűlés az ítéletet a szabályok vagy, ha ezek az adott esetre világosan nem alkalmazhatók, belátásuk szerint is. Az ítélet ellen az egyházhoz, illetve első fokon a templomatyához, második fokon a lelkészhez lehet felebbezni.

De nem csak törvénykezés, hanem az Urvacsorához való előkészület végett is tartanak összejöveteleket. Rendesen az utolsó péntek estén hívják egybe ezt a «Zugang»-ot. Megelőzőleg azonban az első legény elmegy a paphoz s az egyesület nevében bocsánatot és engedelmet kér, hogy az urvacsorához járulhassanak. Mikor este a gyűlés rendes teendőit elvégezték, felteszi az elnök a kérdést: «Készen vagytok-e a kiengesztelődésre?» Az igenlő felelet után csendre inti a tagokat s hosszabb beszédben azt a felhívást intézi hozzájuk, hogy béküljenek meg mindazok, kiknek valami czivódásuk volt. Erre az ifjabbak mind rendre bocsánatot kérnek az idősebbektől; majd a hivatalnokok, először mindjárt az elnök kéri a társait, idősebbeket és ifjabbakat egyformán, hogy nézzék el, a mit szóval vagy tettel hibázott. Ha valaki alapos ok igazolása nélkül nem vesz Urvacsorát, kemény büntetést von magára.

A ki a társulat tagjai közül vásár- és ünnepnapokon templomba nem megy, vagy az istentisztelet alatt elalszik, vagy ha álmából felébredtve zugolódik a költögetőre: pénzbüntetést fizet. Egyáltalán szigoru kötelességgépen van rájuk mérve, hogy a templomban illendően viselkedjenek s ünnepi ruhájuk tisztaságára gondot viseljenek.

A legény-társulatnak fontos szerepe van abban is, hogy tagjainak viselkedése szokásos mulatságaik alkalmával is szigoru felügyelet és fegyelem alatt legyen. Szórakozásaik lényeges elemét a táncz (Landler) képezi. Nyáron, vasárnap, a délestei istentisztelet után, a templom előtti tágas téren rendesen tánczolnak a legény- és leánytársulat tagjai. Ezenkívül karácsony, husvét és pünköst másod napján is tartanak egész reggelig tartó táncmultságokat, melyekre az engedélyt az első legény a paptól kéri ki. A tétlen szemlélés kinjait ily alkalommal, vagyis a petrezselem-áruást (Feilhalten) az alatt, míg a többi tánczol, nem ismerik a szász hajadonok. A két rendező (Anführer) gondoskodik arról, hogy kor szerint mindenki sorra kerüljön. Minden legénynek kötelessége a hozzávezetett leányt elfogadni, különben szigoru büntetésnek teszi ki magát. Mindenesetre szép jellemvonásokról, a férfi nép gyöngédségéről tanuskodik a női nem irányában.

A rendes téli szórakozásokhoz tartozik a fonó (Spenstuv, Spinnstube) látogatása. A lányok zárt körben ülnek rokkáikkal (Spenroken,

Spinnrocken); a kör közepén vizes kanta áll. A legények a körön kívül ülnek s büntetés terhe alatt tiltva van nekik, hogy helyüket kellő ok nélkül elhagyják, hogy dohányozzanak s hogy a leányokat háborgassák. Egy-egy legény-hivatalnok is megjelenik, hogy felügyeletet gyakoroljon; s ha a rendet nem tudja fenntartani, a legénybíró vagy a lelkész elé viszik a dolgot, a ki a szükség esetén a fonót fel is oszlatja.

Mikor az újonnan választott lelkész hivatala elfoglalására érkezik, a legénytársulat tagjai lóháton fogadják s velük tartja a községbe való bevonulását. Megkapó látványt nyújt ilyenkor egy-egy derék társulat fölkelesztett paripáival és lengő zászlóival. A menetet a társulati zászlóval kezükben két legényhivatalnok nyitja meg; a tagok zászlóit kendőkből s változatos színű szalagokból a lányok készítik, a kik becsületbeli ügyet csinálnak abból, hogy ilyenkor összes szalagkészletüket készségesen felajánlják.

Nemcsak örömben, hanem bánatban is összetart az ifjuság. Ha a lelkész meghal, gyászt ölt a legény- és leánytársulat. A leányok lerakják pártáikat s fekete szalagokat viselnek; a legények a gyász ideje alatt nem rendeznek tánczot.

A társulati tagság megszűnik, ha valamely társ a férfi-kort eléri anélkül, hogy élettársat választott vagy kapott volna. Gyűlés alkalmával elbucszuk a társaitól s felvéteti magát a szomszédságba. Megszűnik a tagság akkor is, ha a legény házasságra lép. Ez esetben bucsuzásakor megengedi az első legény, hogy a menyegzőjére négy hívogatót (Laderknechte) felkérjen; megengedi azt is a bucsuzó legény kérésére, hogy a legközelebbi vasárnap a templomban legény-helyét utoljára még elfoglalhassa. A következő vasárnap már a férfiak székében lesz helye. A tagságot végre megszünteti a halál. A legények hatan holttársuk ravatala körül diszörséget állanak; hat másik az örök nyugalomra hívó harangot huzza; a legényhivatalnokok pedig a sirját ássák. Temetéskor legény- és leánytársulat kivonul s a sir felhantolása után az első legény bucsuzik a társulat nevében a megboldogulttól.

6. §.

Paraszt lakodalom a szászoknál.

A legénykor a véderő-törvény behozatala előtt nem tartott hosszú ideig, mert gyakran már a 20-dik életévükben házasságra léptek; s 14—15 éves mátkák ma sem tartoznak a ritkaságok közé. A szász paraszt sokat ád arra, hogy az ő leánya minél hamarabb kérőt kapjon; mert ez annak a jele, hogy «van mit aprítani a tejbe.» Vén leánynak maradni nagy szégyen; s hogy ezen eshetőséget kikerüljék, gyakran elsietett, sőt könnyelmű házasságot is kötnek. Egyáltalán a házasságkötés többnyire jól megfontolt spekuláció eredménye, a melynél két család vagyoni érdeke viszi a főszerepet. A házasulandók egymáshoz való hajlamáról, szeretetéről nem igen beszélnek. A legény aztán akadálytalanul teszi a szépet a számára kiválasztott menyasszonynak; táncmulatság alatt s a fonóban majdnem kizárólagosan őt különbözteti meg figyelmessége jeleivel s nevezetesebb alkalommal: névünnepeán, országos vásárkor ajándékkal lepi meg. A szülőket is gyakrabban együtt lehet látni; a leendő mátka beszélgetni kezdi társnőinek, hogy az ő kelengyéje már egészen készen áll; az anyja is emlegeti a nagy készletet, a mi a ládában halomra van rakva, meg aztán, hogy milyen jó, ha az embernek régi szalonnája van, a melyet — közbevetőleg le legyen mondva — az egész sertés husáról egy darabban a templombástya egyik tornyában fölakasztva tartogatnak.

De nem mindig megy ily simán a dolog, Oly esetben, ha a szülők. hallgatag megegyezése nincs meg, nem is nézik jó szemmel azon apró jeleket, melyekből a legénynek megkülönböztető figyelme látszik. Ha ennek daczára is szót emel a lányért, azt a feleletet kapja, hogy az idén a buza-termés rosszabbul ütött ki, mint hogy lakodalmat lehetne tartani; a leányra szükség van még otthon, mert eddig még a sőt sem szolgálta meg a puliszkához.

Mikor a legény elhatározza magát a házasságra, fölkeri egyik jó ismerőst, hogy a kérő szerepét vállalja el. Ez aztán ellátogat a leány

szüleikhez s ős időktől megállapított s általában használatos ünnepi beszédben adja elő küldője szándékát. Ritka eset az, hogy a legény személyesen megy leánykérőbe; régi hagyomány szerint ezt a kényes ügyet követ útján igazítják el. Ha a kérőt elfogadják, néhány napra megtörténik a mátkaság (Broktverdrenken, Brautvertrinken) egész ünnepiesen, melyet a lelkész maga végez. Eddig az ideig még könnyen lehetett visszalépni a házasság tervétől; de a gyűrűk kicserélése után ez már nehéz dolog.

Mindjárt az eljegyzés után megteszik az előkészületeket a menyegzőre; s ezzel nem is szoktak sokáig várakozni, mert a paraszt azt szokta mondani: «Aus 'em langen Brokstand wird nichen Istand.» (Hosszu mátkaságból nem lesz lakodalom.) A házasságkötés ideje őszon van, a sürgős mezei munka s a szüret végeztével: Gergelyfáján mind egyszerre tartják Katalin után következő keddi napon. Husvét és pünköst között nem tartanak lakodalmat; azt tartják, hogy az ilyenkor kötött házasságon nincs az Isten áldása.

Tehát közeledik a Katalin napja. Nyolcz nappal előtte már elkezdenek az asszonyok készülődni a lakomához. Az esküvő idejét, a mely mindig keddre esik, megelőző vasárnap, az első legény kiküldi a négy hívogatót (Laderknechte), a kik végig járnak az egész falun s a meghívandók kis kapuját megdöngetvén, harsány hangon bekiáltanak a házba: «Hozzatok tejfelt!» (Bringt Rahm!) Az a sok tej, vaj, tojás, zsir, szalonna stb. a mit aztán a vendégek a lakodalmas házhoz visznek, némi kárpótlást szolgáltat azért a kiadásért, a mibe a vőlegény társainak megvendégelése kerül. Az utczák megeléknülnek, a mint a házakból összehordják a sok ajándékot. Az egész község egy családhoz hasonlít, melyben az egyik tag örömét mindnyája együtt ünnepli. Nem marad el sem jóbarát, sem ellenség; így fejezi ki tiszteletét (Ehrung), a miért viszont egy pohár bor jár köszönetül. Bősége van ilyenkor minden jónak, szinte a fölöslegig; egyébiránt szükséges is, mert a résztvevők száma jelentékeny s nem közönséges igényeket hoznak magukkal ily alkalomkor.

Még e vasárnap folyamán megtörténnek illő formalítások közt a meghívások is. Két legény ünnepi ruhába öltözve, kezében fehér botot tartva, melynek felső végére piros szalag-csokrot kötöttek a leányok, házról-házra jár s ilyenforma szavakat intéz a házbelielkhez:

«Mer seng osgescheckt worden, vun asen ihrsemen Hochzetvätern und Hochzetmettern und halden met er frengdlichen Bitt un, Se mögen uch erschengen af asem hochzetlichen Ihremohl, am et helfen ze zieren und ze schmecken. Esi vil as der läv Hergott lieven let, versprechen mer uch am Dänst bäzestohn, Se ze ihren und ze ochten und Enen det Fest läv ze mochen.»

(Az örömapák és örömanyák elküldtek minket s azon szives kérésüket adjuk elé, legyenek szivesek a menyegző lakománkon megjelenni, hogy azt jelenlétükkel diszesebbé tegyék. Ha az Isten

életünknek kedvez, igérjük, hogy rajta leszünk, hogy önöket mi is megtiszteljük s az ünnepet kedvessé tegyük.)

A közelebbi rokonokat háromszor is meghívják, a mi különös kitüntetés jele; némelyiket pedig csak tiszteletből hívnak meg, a kik aztán személyesen nem is mennek el; hanem megelégesznek azzal, hogy a menyegző lakomához valamely küldeményükkel hozzájárulnak. De a ki megjelenik, azt mind szíves örömmel látják vendégül.

Hétfőn a gazda legjobb marháját vágja le; az asszonyok pedig kenyereket sütnek s egyuttal végtelennek látszó sorozatba rakják a jónál jobb lepényt (Hanklich) a forró kemenczékbe. Este a lányok csokrokat kötnek a meghívott legények számára, természetesen az általános vigság jelei közt tréfálva és énekelve.

A nagy nap reggelén az egész falu talpon van. A vőlegény már jó korán reggel elküldi mátkájának nászajándékul (Morgengabe) a menyasszony-csizmát, hogy abban menjen a templomba. Ez viszont saját kezével szépen himzett vőlegény-inget küld viszonzásul. Ezt az inget aztán gondosan őrzik s csak akkor adják fel ismét, mikor a férfi, mint megtört aggastyán, az örökkévalósággal lép frigyre.

De kerekedjünk fel immár s a vőlegényt kísérjük mátkájához. Össze gyűltek már körülötte ifju kora jó barátjai s a vőfél (Brautführer) vezetése alatt mindnyájan a lányos házhoz mennek. Itt azonban a kaput régi szokás szerint zárva találják s a vőlegénynek a palánkon vagy sövényen kell az udvarba mászni s belülről kinyitni, hogy kísérőit beereszthesse. Mielőtt a templomba indulnának, a vőlegény atyja szokásos szavakban beszédet intéz a másik örömapához s kéri, hogy ezentul mind a két ifju atyjának vallhassa magát; ugyanezt teszi a menyasszony atyja is. Majd a jegyesek szólnak s kéri egymás szülőit, hogy fogadják el őket szerető gyermeküknek. Ezt nevezik kézadásnak (Handschlag.) Ez után a menet a templomba indul, a hol minden ember a maga helyére megy; a menyasszonyok egymás mellett s a másik oldalon velük szemben a jövendő társuk foglal helyet. A szertartás kezdetével mindegyik elővezeti a maga mátkáját s mind együtt mennek az oltárhoz. Midőn a pap az esketést elvégezte s az áldást elmondotta, visszatérnek az oltárhoz s alkalomszerű templomi ének hangjai közt hagyják el a templomot.

A lakodalmas házban ez idő alatt felállítják az asztalokat: serényen forgolódnak az asszonyok a konyhában; emberek állnak készen a pinczében, hogy az üres kancsókat borral töltsék. Küldöttséget menesztenek a papjukért, a kit aztán az asztalfőre ültetnek.

Ha az időjárás kedvező, a szabad ég alatt az udvaron állítják és terítik meg az asztalt. Fejéhez áll az uj pár. legény- és leánytársaitól körülvéve. Közeledik hozzájuk az örömapa s öröme kifejezéseül ajándékot visz gyermekeinek: ekevasat, vagy ha jól bírja magát, csikót, borjut, vagy egy pár ökröt. Könnyező szemmel jön utána az édes anyja, s a vászonneműt hozza; utána a rokonok és jó ismerősök, mind-

egyik lerója szeretet adóját. A menyasszony csókkal és köszönettel viszonzozza ez ajándékot. Aztán ezen felhívásra az asztalhoz telepednek :

«Verihrt Hochzetgesellschaft! Gelävt Frengd und Frängdänen!
Mer seng der Eladung gefolgt und zohlrech en desem Hoochzethos
erschinnen; mer hun det läv Broktpoor met Fraden en det dehr Got-
teshos beglied, wo et sich un de Stufen des heligen Elters det Ver-
sprechen der ihlichen Läv und Tro zagesoht hot; mer hun det jang
Ihpoor weder zereckbeglied und munchenen Wensch fier seng Wiel
osgeprohen und nievstbä uch met Geschenken beducht. Na wällen as
de Hochzetväter und Hochzetmetter net met lieren Wierten osgohn
lossen, sangdern hun as fier as Mäh af des Desch en Ihreessen und
en Ihrendrank viergesatzt, met dem Wensch, mer mögen as dervun
no Herzenslast bedänen. Ech wenschen, et mög Jedem, wot e dervun
genesst, zer Gegenthiet dänen. Zevier biede' mer. Kam Herr Jesus, so
as Gast, segen, wot ta es beschiert host! Amen. — De besten Apetit.»

(Tisztelt ünneplő társaság! Kedves barátaim és barátnőim! Enged-
tünk a meghívásnak s tömegesen jelentünk meg ebben a lakadalmas
házban; a kedves mátkapárt örömmel felkisértük az Isten szent há-
zába, a hol ők az oltár lépcsőin a házastársi szeretet és hűség esküjét
letették; vissza is vezettük az új párt, jókívánásokat mondtunk az
ő javukért s ajándékainkkal is megemlékeztünk róluk. És most az
az örömszülők nem akarnak bennünket üres szavakkal elereszteni,
hanem fáradságunkért ez asztalokon tiszteletünkre ünnepi ételt s
ünnepi italt terítettek, azzal az óhajtással, hogy mi azokat kedvünk
szerint élvezzük. Kivánom, hogy kinek-kinek, a mit elkölt, egészségére
szolgáljon. Előbb azonban imádkozzunk. Jőjj uram Jézus Krisztus, légy
a mi vendégünk, áld meg azt, a mivel bennünket megajándékozta.
Amen. Jó étvágyat!)

Az ételeket a szokás már rég ideje megállapította; rizsleves és
kalács nélkül épen olyan lehetetlen a szász lakodalom, mint menyasz-
szony nélkül. Evő-eszközét minden vendég magával hozza; lehetetlen
is volna másképp a szükségletet beszerezni. Kor szerint ülnek az asztal-
nál; ezt az elvet különben a szász minden alkalommal nagy tiszteletben
tartja. Nők és férfiak nem egymás mellett, hanem mint a templomban,
egymással szemben ülnek. A szoba egyik sarkában a zenészek, rende-
sen cigányok foglalnak helyet.

Alig ették meg az első fogást, a rizs- vagy szárnyas levest: a
padokat eltávolítják s a kik jókedvüknek nem tudnak tovább határt
szabni, tánczra perdülnek, A táncz eltart vagy egy óra hosszáig; ekkor
hozzák a második fogás ételt; s így váltogatja egymást az étel és táncz
szakadatlanak ígérkező egymásutánban. A tulajdonképeni táncz este
kezdődik, mikor az atyafiak a menyasszonyt tánczoltatják és számára
egy-egy forduló után pénzt tesznek az asztalon kitett tányérra.

Másnap reggel a menyecske asszonyi fejdiszben jelenik meg.
Hajadoni fejdívatjától megválíik s helyébe leány-társnői finom hófehér

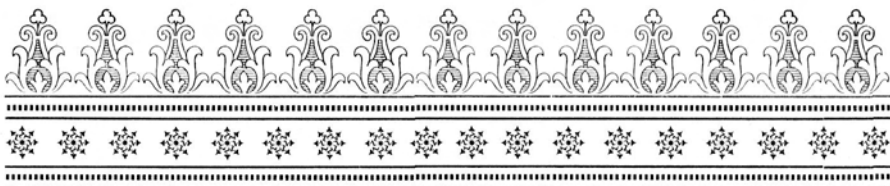
lenkendőt kötnek a fejére, mely az apácza fejtakaróját juttatja eszünkbe s a felczifrázott kontyütüvel (Bockelnadel) erősítik meg. Ez a második nap az új asszony napja (Jungfräendach) épen úgy telik el, mint az első. Délután az ifjú asszony néhány társnője kíséretében a templomba megy imádkozni. A pap imát mond fölötte s előadja a házasság élet kötelmeit. Hazamenet nem ritkán megtörténik, hogy ellopják a fiatalasszonyt; a férjének aztán utánjárással, nagy ígérekkel, tréfás helyzetek közt kell visszaváltani. Általában ez a második nap egészen táncznak s a jókedv egyéb nyilatkozatainak van szentelve.

A harmadik nap tulajdonképen azoké, kik az ünnep illendő megtartásához faradságos munkájokkal közreműködtek. A szerepek megváltoznak; a kik előbb felszolgáltak, azok most vendégeskednek. Este a vendégek eltávozta előtt a vőfély (Broktniecht) köszönetet mond mindnyájok nevében a házi gazdának ételért, italért, zenéért, szíveslátásért; s azt kívánja, hogy ne legyen káruk belőle (se mögen et net spieren); a mi egyébként nagyon helyén való kívánság, ha meggondolja az ember, hogy ily lakodalomban legalább 50—60 személyt vendégeskednek napokon keresztül. Azért mondja a szász közmondás: «Zwo Hochzeden kun em Oufbräen glech.» (Két lakodalom felér egy leégéssel.)

A fiatal pár kikerülvén így a legény- s leánytársulat kebeléből, belép a szomszédság körébe (Nachbarschaft.) A következő vasárnap a templomban a férfi- és asszonyszékekben foglalnak helyet. Otthon pedig a szülők segítségével új háztartásuk alapját vetetik.

Ha az állami anyakönyvvezetés egynémely aprólékos változást tesz is ezen szokásokon, mégis bizonyosra vehető, hogy konzervatív hajlamainál fogva a szász nép hű marad hagyományaihoz, melyeket őseitől vett át.

7. §.

A szomszédság (Noberscheft).

A legénytársulatból kinőtt fiatal gazda-ember házassága után új társulatba lép be, mely a község valamennyi önálló gazdáját a polgári és társas élet céljának sikeresebb szolgálatára egyesíti; ez a társulat a szomszédság. Egy községben rendszeren négy ilyen társulat van. Mind-egyikbe a szomszédos házak bizonyos száma tartozik. Célja ezen intézménynek, hogy egymás örömeiben és bajában kölcsönösen részt vegyenek; hogy a nyilvános élet polgári rendjét és a közbiztonságot fenntartsák; s hogy az erkölcsös illendőséget és különösen az egyházas szellemet ápolják.

Jelen szervezete az egyház befolyása alatt keletkezett s ma is ennek a felügyelete alatt áll. Ezáltal jutott a szomszédságnak, mint erkölcsbiróságnak szerepe különös fontosságra. A szomszédság elnökének, vagy, mint ők nevezik, atyjának (Nobervoter), á kit szabad választással állítanak a társulat élére, széles hatáskör van biztosítva. A szomszédságnak épen úgy, mint a legénytársulatnak, meg van a maga szabályzata, mely nagy szigorúsággal örökdik tagjainak viselkedése fölött a társas összejöveteleken s a mindennapi nyilvános életben. Az az élénk egyházas szellem, a mely minden szász községet áthat, nagy részben ezen szabályzat határozott intézkedéseiből származtatható. Határozottan intézkednek a templomlátogatásról s az urvacsora rendes vételéről. A vasárnapi munka sikeres végrehajtása is ezen társulathoz tartozik. A szomszédság ez irányban kétségkívül azóta fejlődött ki, mióta a szász nép a protestáns vallást elfogadta. Egyebekben pedig ősrégi intézmény, melyet a Rajna vidékéről hoztak magukkal.

Eredetileg agrár-társulat volt a gazdálkodással járó ügyek intézése a kölcsönös segítség kötelezettségével; de későbbi alakulásában sokat veszített ezen eredeti jelentőségéből; különösen azóta, hogy a birtokviszonyok rendezése a községi hatóság kezébe ment át. De annál élénkebben lüktet társas életükben az a rész, a mely megmaradt: egymás támogatásának szigorú kötelessége.

Ha egyik szomszéd megbetegszik, a többi elvégzi helyette a leg-sürgősebb mezei munkát; ha építeni akar valamelyik, némi viszontszolgáltatásban a többi «férfias segítséget» viszen. A kinek pénzre van szüksége, a társulat pénztárából olcsó kamatra kölcsönt kap. Menyegző alkalmával e szomszédok edényekkel, asztalokkal, padokkal segítenek egymáson. Halál-esetben a sir készítéséről, harangozásról, a temetés rendezéséről a szomszedság gondoskodik s társulatjuk tagját ünnepi menetben kísérik ki valamennyien. A tűzoltói intézmény felállítása előtt, a mely jelenleg majd minden szász faluban virágzó állapotban van, a szomszedság kötelessége volt az is, hogy tűzveszély esetén segítséget vigyen; erre a célra szolgáltak a társulat fecskendői, melyeknek használható állapotára gondosan vigyáztak. Hatáskörébe tartozott az utcák gondozása és a kutak tisztán tartása is.

A társulat élén a szomszedság atyja áll, a kit két évre választ a társulati tagok közgyűlése. Ezen tiszteletbeli állás alól, megválasztatás esetén, alapos ok nélkül senki sem vonhatja ki magát. Az ujon választottat, kinek a szomszedság faládáját is, melybe a társulat szabályzata és pénzkészlete van letéve, átadják, ünnepi menetben hazáig kísérik. Kötelessége szorosán alkalmazkodni a szabályzat pontjaihoz; egybehívja és vezeti a gyűléseket; felügyel a szomszedság nyilvános munkáira; felszedi a büntetés-pénzeket és róluk az év végével számadást terjeszt a társulat elé. Hivatalos méltóságának védelméről az alapszabályok különös figyelemmel gondoskodnak; a vele szemben tanúsított engedetlenségre szigorú büntetést szabnak.

Hivatalban és tekintélyben az első vagy «öreg» szomszéd-atyja mellett áll a helyettese, a második vagy «ifjabb» szomszéd-atyja. Ezt az öreg nevezi ki a háztulajdonos szomszédok közül. A társulati láda egyik kulcsa mindig ennek a kezében van, hogy az öreg egyedül ki ne nyithassa. Kettejük mellett állandó tanácsképen áll néhány tag az idősebb szomszédok közül.

Az első szomszéd-atyja kezében van a szomszedság jelvénye (Noberziechen) is; ezzel szokták a társulatot egybehívni törvénykezésre vagy közös mulatságra s általában az elnök rendeletét vagy üzenetét közölni. Többnyire szivalakra vágott, néha művészien faragott fadarab ez a jelvény. Ha gyűlést kell egybehívni; ha közös munkát kell elrendelni; ha a hatóság rendeletét vagy szomszedsági üzenetét kell tudatni: a jelvény a szóbeli üzenettel együtt a szomszedságban körutra indul, egyik szomszéd a másiknak adja át s megállapított rendben teszi meg az utat egész a kiindulás helyéig. Ily módon gyorsan és biztosan kerül minden hír az egész szomszedságon végig. A szülői házon kívül eltévedt kis gyermekeket gyakran keresnek és találnak meg a hírközlés ezen módjával. Innen van az a régi mondás, mikor valaki után nagyon kutatnak és tudakozódnak: «Emesten wä met dem Noberziechen secken.» (Úgy keresnek valakit, mint a szomszedság-jelvényvel.)

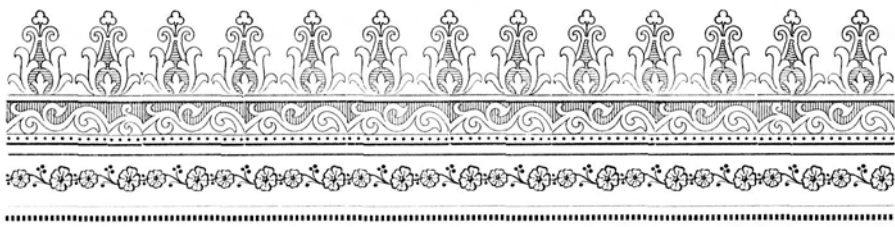
Egyszer egy esztendőben, a farsang utolsó keddjén, összegyűl az

egész szomszédság törvényt tartani (Sittdach). A társulat egy férfi-tagjának sem szabad ezen gyűlésről alapos ok nélkül hiányozni. Mindenki ünnepi ruhába van öltözködve. A szomszédátya elnököl és szokásos beszédben üdvözölvén az egybegyülteket, megnyitja a gyűlést; egyszersmind beszédje végén felszólítja azokat, kiket a szabályok ellen elkövetett valamely hibának terhe nyom, hogy ezt ismerjék be önkénytesen; ez által a fele büntetéstől megmenekülnek. Ha senki sem jelentkezik, s rendesen ez az eset, az elnök felolvastatja a jegyzővel azon hibák sorozatát, melyek az év folytán tudomására jutottak; s mindazokat a mulasztásokat, melyeket az elrendelt munka végzése körül egyesek netalán elkövettek. A gyűlés a jelentés alapján, ha vele szemben kellőképpen indokolt igazolás nem történt, meghozza az ítéletet s a büntetést a vétkesnek azonnal ki kell állani, különben a társulat kebeléből kizáratik. A büntetés-pénzeket a társulat ládájába gyűjtik; s ezzel a gyűlés törvényszéki része befejeződött. Ezután új tagok felvétele következik, melyet az alapszabályok felolvasása szokott megelőzni. Majd az elnök terjeszti be évi számadását, s ha ideje letelt, hivatalát is leteszi és a gyűlés még az ő elnöklete alatt megválasztja az utódját. A szomszédságban épen úgy, mint a legénytársulatban általános és ünnepélyes kiengesztelődés van az Úrvacsora vételét megelőző egyik nap estéjén.

De vidám lakomára és kedélyes mulatságra is egybe szokott gyűlni a szomszédság, legalább egyszer egy évben, hamvazó szerdán. A befolyt büntetés-pénzeket, a mennyiben nem fordítják tűzoltó-szerszámok vételére vagy kölcsönsegélyző pénzalap növelésére, ez alkalommal ellakmározzák. A lakomát rendesen a szomszédátya házában rendezik. Táncz, tréfa, játék járja az étkezés után; de a szabályokban megállapított játék-összeget s a megszabott időt átlépni ekkor sem szabad.

Vázlatos vonásokban ez a képe a szász községek egy ősi intézményének, mely századokon át éreztette jótevő hatását. Nehéz külső és belső veszedelmekben is s a velük együtt járó erkölcsi hanyatlás idején is fenntartotta a szigorú rendet és fegyelmet; az önzést a testvériség és jó szomszédság ápolásával családban és társas életben korlátozta; s már századokkal ezelőtt termékeny csiráit vetette el az egyleti szövetkezés és kölcsönös segély elvén alapuló intézményeknek, melyeket a jelenkor nagy elismeréssel karol fel, a milyen a takarékpénztár, kisegítő, tűzoltó-egyesületek stb.

8. §.

Népszokások halálesetnél és temetkezésnél.

Ha egy családtag megbetegedett, első sorban mindenféle házi eszközök próbálnak meg s esetleg a ráolvasást értő asszonyhoz fordulnak segítségért; ha javulás nem áll be, akkor az orvos tanácsát, végre az egyház támogatását keresik. A pap a szent beszéd végével imádkozik a betegért; s ha még ennek sincs hatása és a halál észrevehetően közeledik: akkor a haldokló, a mennyiben módjában áll, kibékül ellenségeivel s Urvacsorát vesz magához. Hozzá tartozói az éjjeleket mellette virrasztva töltik, és gyakran hangos jajveszéklés és siránkozás súlyosítja a beteg kínait.

Mikor a halál beállott, kinyitják az ablakot, hogy a lélek kirepülhessen; a halott szemét és száját lezárják. Megmosdatás után feladják rá vőlegény-ingét s legjobb ünnepi ruháját és összetett kezekkel a ravatalra helyezik, melyet a két ablak közt állítanak fel.

Mihelyt a halál híre elterjedt, a rokonok s ismerősek részvét-látogatást tesznek s átveszik a temetésnek, meg a halotti tornak sokszor nagy szabású előkészületeit. A legnehezebb szerepet: a papnak vagy tanítónak jelenteni a halált és temetést, vagy a legöregebb szomszéd-anya vagy a család egyik korosabb s mindenestre legértelmesebb tagja vállalja el. Ez a jelentés is megállapított beszéd-formában történik. Egyébként is a gyászszertartások egész további menetét szigorúan szabályozott és megtartott szokások irányozzák, melyekhez a gyászolók is alkalmazkodni tartoznak. Van bennük valami nehézkes, valami körülményes, hisz a szász parasztok egész életén meglátszanak ezen tulajdonságok; de kétségtelenül épen ezek adják éltük folyásában a legfontosabb eseményeknek a komoly méltóság és mély vallásos érzelmek kinyomatát.

A gyászhir vivője, a mint illik, valahányszor papja elé lép, ünnepi köntösbe öltözve, részletes beszédben teszi meg a jelentését. A tiszte-

letteljes és mégis bizalmas hangra, a melyben a szász paraszt papjával beszél, emez is a szives részvét szavával válaszol, a melyet az «egyház gyermeke» is természetesnek tart «lelki atyjától» s el is vár. Ha ez a temetéshez közreműködését megígéri, fölkérik még a segéd-papot és a rektort, ki egyszersmind a zenekar vezetője is.

A mig a halott elföldelve nincs, rokonai és ismerősei éjjelenként virrasztják. A ki virrasztani megy, így köszönt be a halottas házhoz:

«Et diät mer herzlich lied äm det Dohinschieden ases gelävten Metbraders (Frängden) und ech nien ienigen Undiel un Irem Schmerz Nodem et aver Gottes Wällen gewist es, en os aser Mettend uvzefordern, esi messe' mer as e sengen allwiesen Rothsclass fegen. Der Herr mög em seng Gebien sielig rahn lossen em kählen Schiess der Jerd, und erfran seng Siel em Rech der Sielegen.» (Lelkemből sajnálom a mi kedves társunk elhunytát és mély részvéttel vagyok fájdalomk iránt. Mivel azonban Isten akarátja volt, a mi őt közülünk kiszólitotta, nekünk a legbölcsebb végzésbe belé kell nyugodnunk. Az Isten engedje, hogy az ő csontjai békében nyugodjanak a föld hideg ölében; lelke pedig a boldog lelkek sorában örvendezzen.)

Beszélgetéssel, poharazással, sőt néha kártyázással is töltik az éjszakát régi szokásképen, a melyet a lelkészek és tanítók minden ellenkezőtörekvése daczára megtartanak. Minden ivás előtt felköszöntik az elköltözött lelkét ezen szavakkal:

«Aser Herrgott triest der läv Siel en der Ieweget und hov es afgeniën e seng Rech; hie helf uch as dur, won et seng göttlich Wällen se wird.» (Isten vigasztalja meg a boldogult lelkét az örökkévalóságban és vegye fel az ő országába; segítsen minket is oda, majd ha eljön ránk is az ő isteni akarátja.)

Másnap kora reggel harangszó hívja a szomszédság tagjait sirásásra, a kiknek ezt a munkáját azzal viszonzozzák, hogy a halotti torra meghívják őket. A gyászoló házban ez alatt koporsóba teszik a holtat. A második nap is a látogatók ki- s bejárása, a házbeliek hangos sirákozása s panaszkodása és a gyászlakoma előkészületei közt telik el. Második éjjel is virrasztanak; közben esznek és isznak.

Temetés napján harangszó szólítja a közönséget a szertartáshoz. Azon szomszédság tagjai, melyhez a halott tartozott, mind megjelennek. Megelőző estén a szomszédság jelvényével figyelmezteti őket elnökük ezen kötelességükre. A ki elegendő ok nélkül elmarad, a mi különben nagy ritkán történik meg, büntetés alá esik. Ugyancsak az ő kötelességük a koporsót a temetőbe vinni s a sirt felhantolni. A legény- és leánytársulatban halálesetkor ezen teendőket a legénytársulat tagjai végzik.

A férfiak, kik a temetésre megjelennek, nem mennek bé a házba. Az az öreg családtag, vagy szomszédatyja, a ki a halálesetet bójelentette, a ház kapujában fogadja őket és részvét-nyilatkozatukat; azután háta mögött félköralakban helyezkednek el. Hasonló feladatot teljesít

az asszonyokkal szemben, kik a halottas szobában gyültek össze, a gyászanya (Lechenmutter). A harangozás alatt a résztvevők mind összegyülekeztek; pap és tanító is megjelentek s az ajtó előtt állottak fel. A szertartás gyászdallal kezdődik; a dalt zenekar kíséri, mely egyetlen szász faluban sem hiányzik. A koporsót, miután előbb lezárták, az udvaron felállított ravatalra teszik, s a pap megtartja gyászbeszédét. Ott, a hol az a helyi szokás, hogy a holttestet a templomba viszik, a háznál a pap csak imádságot mond.

A menet éneklés közben indul meg. A koporsó előtt megy a pap, a segédpap, a tanítók s a két szomszédatyja, mögötte a közönség férfi része, aztán az asszonyok; mind a két fél menetét a gyászolók nyitják meg. A menet rendjére nagy gondot fordítanak, hogy ne össze-vissza menjenek a koporsó után, «we de Bloch» (mint az oláhok). Az indulástól kezdve egyre tart a harangszó, míg csak a temetőbe nem érnek. Már a koporsó lezárása alatt, azután meg az egész menet alatt hangos sirást és jajgatást követel nemcsak a fájdalom, hanem talán még jobban a régi szokás. Rendes szólásformák változatai hangzanak a panaszos ajkáról; s a panaszos érzületnek itt-ott sajátságos, sőt fonák kitörései könnyen mosolyt csalhatnak a közönyös hallgató ajkaira. Valósággal anekdota-számba mehetnek a következők: «S. Samuel, ta host mich vill geärgert, aver det äs doch det ärgst, wat ta mir gedon hust.» (S. Sámuel, sokat boszantottál engem, de ez a legboszantóbb a mit velem tettél.)» — «O ta gelävtter Mann, wä hust ta mir dat undan kennen, grod en der Haären ze sterven? (O kedves férjem, hogy tehetted ezt velem, hogy épen a szénatakarítás idején halj meg?)» «Were mer läver zwe Fellen zegrangt gegangen, esi blive mer mehr nor de Fehl! (Inkább két csikóm pusztult volna el; megmaradt volna legalább a bőrük!)»

Miután a koporsót sirba eresztették és a sirt felhantolták, újabb ének és ima után a szomszédatyja feláll az új sirhalomra s a szomszéd-ság nevében bucsút vesz a boldogulttól, az egész közönségnek pedig megköszöni a kíséretet: «Hot herzlichen Dank, ir läv Frengd und Frengdänen äm dat hiesch Ihregeliet, dat Ir asem verstorvenen Metbrader (Sester) gegien hot bes af den Acker Gottes. Der Herr loss seng Gebien sanft und sielig rahn hä em kählen Schiss der Jerd, und erfra seng Siel em gensektigen, hemmleschen Rech; hie mach es awer uch allen beriet, wenn as Stangt zem Ovschied schliet, damet mer sengem Rof würdig folgen kennen.» («Szives köszönetet mondok néktek, kedves barátim és barátnőim, azért a szép kíséretért, a melyet meghalt testvérünknek (nővérünknek) adtatok a temetőkertig. Az Ur engedje, hogy tetemei csendesesen és boldogan nyugodjanak a föld hideg kebelén, lelke pedig a más világon, a menyországban örvendezzen. Engedje azt is, hogy mi mindnyájan készen legyünk, hogy ha a mi óránk is üt a távozásra, az ő hívását méltóan követhessük»).

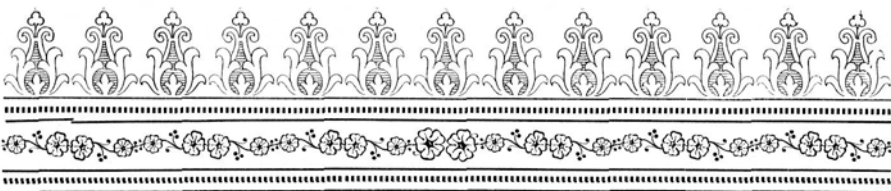
Ezután némelykor a templomban gyászszistentiszteletet is tartanak,

melynek főrészt a lelkész gyászbeszédje képezi. De ez csak oly esetben történik, ha az elhúnyt a község legelőkelőbb polgárai közé tartozott.

Ugyanaz nap estjén tartják a halotti tort, a melyet Diedenmohl-nak (Totenmahl) neveznek. Ennek a módja különböző a halott állása és vagyoni állapota szerint. Gazdagabb házaknál néha valóságos vendégséggé és ivássá torzul. Mivel a tort a temetésnél teljesített fáradoalmak megjutalmazásának tekintik, a rokonok mellett első első sorban a testvivők és sirások vesznek benne részt. Szokás szerint meghívják a papot is, kinek jelenléte illő korlátok közt tartja a gyászlakoma szélsőségeit. A tort a szomszédaita kegyeletes beszéde kezdi és rekeszti be.

• Szokásban van, hogy a család a boldogult emlékére ajándékot ad a templomnak s az iskolának «gyászajándék» (Thränenopfer) név alatt. Legtöbbsnyire pénzből áll az ajándék, hogy valamely jótékony célra szolgáljon; néha a templom díszítésére való tárgyakkól is.

9. §.

Ünnepi szokások.

Mint az egész kercsztyén világban, a szászok közt is a karácsony a legnagyobb ünnep. Az első nap reggelén a nép-zenekar felmegy a toronyba s ünnepi chorált zeng. Ugyanezen reggel, néhol megelőző estén ajándékokat osztogatnak, melyeket a Chresman (Christmann) hozott.

Karácsony másod napján, a déleesti istentisztelet végeztével, választják az első legényt (Altknecht), s a legénytársulat tagjai zeneszóval és lobogódíszszel házába kísérik. Ide érve az öregebbik legénybíró (Knechtvater) a választotthoz beszédet intéz s őt hivatala kötelességeinek szigorú teljesítésére figyelmezteti.

Az ujév reggelén az egyháztanács és egyházi képviselő tagjai, a szóvivő (Wortmann) vezetése alatt elmennek a paphoz, prédikátorhoz, tanítókhöz boldog új esztendő t kívánni s egyuttal valami kis ajándékot — Gergelyfáján zabot — nyujtanak át az üdvözölteknél. A legénytársulat tagjai, a legénybírák vezérlete alatt, szintén elhozzák jó kívánságait és ajándékaikat. Az iskolásgyermekek Gergelyfáján törökbuza fejeiket visznek, üdvözlétük mellett, a tanítónak ajándékol.

Hushagyó kedden esik meg a szomszédság hivatalnokainak választása s ezzel kapcsolatban az ünnepies menet, melyben a lelépő és új hivataloskodókat haza kísérik. Ebben a hushagyó-keddi ünnepségnél híven megmaradt az a vonása, melylyel a középkori Németországban birt.

Gergelyfáján és Vingárdon ugyanezen nap lóhátra ülnek a legények, hogy a «ludversenyt» (Gansofrennen, Gansrennen) megtartsák. Az utcán keresztül elég magasan kötelet erősítenek és feszítenek meg, közepére pedig fejével lefelé megölt ludat kötnek. A kötélen minden legénynek vágatva kell átfuttatni s a kezében levő hosszú ostorral a lud fejéhez vágni. A melyik lecsapja a fejét, annak kell a ludat megkésztetni s a legénységet megvendégelni. Előbb azonban házról-házra lovagolnak, hogy a megkésztült farsangi fánkából s egy pohár borból szives kínálást fogadjanak.

Hamvazó szerdán a szomszédság és legénység tagjai körmenetet tartanak a községben álarczokba öltözködve. Gergelyfáján a gyermekek mind a templomajtóba gyülekeznek; mert e napon a keresztszülők apró ajándékot hoznak ide a számukra. A husvétii öntözés szokása is általános közöttük.

Szent Iván napján a legények a határban minden forrást kitisztogatnak. A község birájától és a templomatyától kapnak ezért a munkáért egy-egy akó bort. Ha azonban vizsgálat alkalmával kitűnik, hogy a források valamelyike nem elég gondosan van tisztogatva: annak, a kire a tisztogatás volt bizva, egy akó bor büntetést kell fizetni (Gergelyfája). A tavaszi ünnepnek több szokását átvitték erre a napra is; pl. a virágokkal ékesített május-fára másznak s tánczot járnak körülötte stb.

10. §.

Népviselet a szász falvakban.*

A szász férfi főruhadarabja a lábára simuló fehér vagy sötétkék gyapjú-nadrág, a melyre magas száru s egyébként is nagy csizmákat huz. A nadrágot derékszíjj tartja össze; ezen szijon kívül még más szélesebb derékszíjjat is kötnek föl, mely alól az ing arasznyi hosszúságban lecsüng. Az ingnek széles, kivarrott ujjai s alacsony galléra van, mely körül fekete vagy színes nyakkendő van könnyedén megkötve. Mellüket télen báránybőr-mellény borítja, melynek gyapjas oldala befelé van fordítva; nyáron fehér vagy kék ujjassal pótolják.

Az ünnepi ruhájukra a fiatalok nagy gondot fordítanak. A szász legény fején virág-csokorral díszített széles karimájú nemez kalapot visel. Mellénye elül piros fonállal van kivarrrva; fölője ölti a térdig érő u. n. templomi bundát (Kirchenpelz), mely elül szintén ki van varrva. A szász parasztasszony otthon télben-nyáron egyforma sötétkék posztószoknyát s ujjatlan mellre valót visel, mely télen báránybőrből van s mint a lányoké, elül ki van himezve. Ugyancsak himzett az ingének nyaka és ujjai is. Előkötője többnyire magasötte durva, fehér vászonból van, vörös csíkokkal beszőve. Idős és fiatal egyaránt keskeny tarka bőrvet köt a derekára. Fején az asszony fehér főkötőt visel, melynek fekete szalagjait az álla alatt átköti. A főkötő fölé sötét színű fejkendőt is tesz. Lányok köznapokon csak a kendőt hordják.

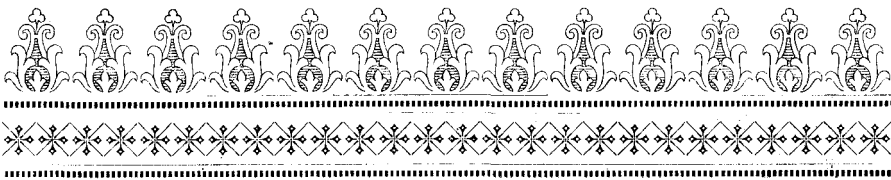
Érdekesebb a nők ünnepi öltözéke. A sötétkék hétköznapi szoknyát finomabb szövetű fekete váltja fel ilyenkor. Nyáron a lányok fehér színű ránczos vászon szoknyát is felvesznek. Előkötőjük fekete selyemből készült s fölötte még gazdagon kivarrott fehér moll kötőjük is van. Bő ujjú ingük is finomabb, díszítése is gazdagabb, mint a köznapié. A hajadonok fejét kürtő-alaku magas süveg (Borten) ékesíti, melyet papír-táblából perem nélkül készítenek és fekete selyemmel bévonnak; a legtarkább színű szalagok egész gyűjteménye csüng le róla a lány

* Lásd a szász népviselet I., II., III. táblázatát.

háta közepéig. Ez a süveg a lány becsületességének a jelképe. Nyakuk köré fehér kendőt vetnek, mely térdükig ér (Monora). Gyapot-szoknyájuk kék színű; fölötte nagy, fehér előkötőt hordanak művésziesen kidolgozott szegélyzettel. Rövid bárány-bőr mellénykájuk fehér alapszínéről szépen válik ki a piros és kék fonállal készített himezés; ezt a mellénykét posztóból és selyemből is csináltatják a vagyonosabbak. A fiatal asszonyok feje fel van kontyolva, azaz fejükön többször körülkötött fátyol-kendőt viselnek, melyet a fej két oldalán 3 — 4 ezüstözött vagy aranyozott tüvel a kontyhoz erősítenek. Vállaikra nyáron fekete ránczos köpenyeget vetnek; télen pedig nehéz bundát széles és mereven felálló Stuart gallérral. Télen a lányok is hosszú, testhez simuló báránybundát vesznek fel, a melynek elül fekete gyapjubetétje van.

Lábbelijük magasszáru és nehézkes csizma, a mely megrontja még ünnepi öltözetük festőiségét is.

II. §.

A szász templom.

Előadásunk folyamán gyakrabban láttuk, hogy a szász népben mily mély s egész életfolyamatára kiterjedő vallásosság lakik. Mulasztást követnének el, ha röviden meg nem emlékeznénk arról a helyről, melyen ezt a vallásos érzületet első sorban művelik. Annál is inkább, mert ezen helynek építésében nem pusztán az istentisztelet gondolata volt irányadó; hanem menedékhelynek is szánták a háborus idők sokszoros hirtelen megjelenő veszedelmeiben. Ezért építették leginkább dombtetőre; azért vették körül védő-falakkal. Az emelte tehát a templom fontosságát, hogy nem csak lelkük üdvösségét, hanem földi életük biztonságát is tőle remélhették. A templomot rendesen egyszerű parasztok építették, a kik az épületre rátették úgy ősi hagyományaiknak, mint új helyzetükhöz való okos alkalmazkodásuk bélyegét. Czelja lévén, hogy védelmet nyújtson, külső dísz helyett fő gondjukat az erőre és tartósságra fordították.

Iparuk az építés idején már szépen ki volt fejlődve. Ügyesek voltak a harangöntésben, a melyre nemcsak azért fordítottak nagy gondot, hogy kellemes harmoniában csengjen az ajtatosságra intő harangszó, hanem, hogy éles hangjával messze elhangozzék s a veszedelmre eléggé figyelmeztethesse a község lakóit.

Majd minden szász templom egy hajóból s a karból áll, a mely a templomnak a legerősebb része és a hajó fölött magasan kiemelkedik. A torony a templom nyugati felén van. Az épület gót stílü; ilyet találunk a szászok közt mindenfelé. Annyira sajátjuk ez az építkezésmód, hogy a mintájára épített templomokat egyenesen szász templomoknak nevezik.

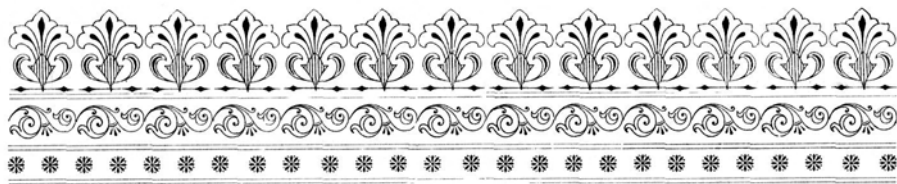
A templomot kívülről hatalmas tömör oszlopok támogatják. A védő falkerítés mügött élestárok is voltak a fegyveres megtámadás esetére, melyeket néhol ma is épségben találunk. Ma a községbeliek

tartják bennük otthon nélkülözhető gabna-készletüket. A falat belülről mellvéd veszi körül, melyre lépcsők vezetnek fel. Ez arra szolgált, hogy a helyőrség róla a fal lőrésén az ellenséget támadhassa.

A hol vármegyénk községeiben vagy városaiban kőfal körítette templomot látunk, azt mind vagy azon hely szász telepesei, vagy legalább is az ő példájuk szerint építették.

12. §.

Népköltészet.

Szász népmesékből gazdag gyűjteményt állított össze Haltrich József 1885-ben. Ezen gyűjtemény darabjai vannak megyei szász népünk körében is elterjedve. Közülök kettőt, egy állatmesét s egy példázatot, mint a melyeket vidékünkön is szívesen beszélnek, választottam ki példa gyanánt.

Szoros értelemben vett népdalaik, vagyis olyanok, melyek dallamban és szövegben a nép eredeti sajátjai volnának, nincsenek. De a szász nagyon szereti az éneket. Társas összejöveteleiken, munkájok közben és főképen az istentiszteleten mindenütt nagy kedvvel és buzgósággal éneklik kedves melódiájú dalaikat. Ha ünnep-napon szász faluban járunk, innen is, onnan is el-elhangzanak hozzánk két hangu karénekeik. Gondosan tanítják az éneket iskoláikban, nem kevesebb gonddal gyakorolják a felnőttek a maguk társulataiban. Tehát az iskolában megtanult vagy régi idők óta közkézen forgó dalgyűjteményekből kapják azon dalokat, melyek az ő kedély világukat hiven visszatükrözik; mert hiszen gondos nevelésük folyamán épen az énekkutatás volt az ő kedélyviláguk fő képző-eszköze. Dalaik a természet szépségeit, a társas élet örömeit, a hazafias érzületet éneklik. Vallásos énekeik közt az első Luther himnusza: «Erős várunk nekünk az Isten!»

Népmesék.

I.

Egy templomatyja ajándékot tett az oltárra és pedig szép gyertyatartót, nagy viasz-gyertyával. Az Isten megjelent előtte öreg ember képében és köszönetül megígérte neki, hogy háromszor fogja a halálra figyelmeztetni, mielőtt magához venné. Megörvendett a templomatyja, vidáman és örökös élvezetek közt édegett; halálra egyáltalában nem is gondolt. De egy-két év mulva az egészsége már nem bírta ezt

az életmódot; térdei megrokkantak, háta[?] meggörbedt és mankót kellett a kezébe vennie. Nemsokára elvesztette látását és hallását is. De meggörnyedten, vakon és süketen is épen olyan zabolátlan módon élt, mint azelőtt. Végre eljött az Isten, hogy őt magához hívja. A templomatya megütődött, vonakodott és szemrehányásokat tett, hogy miért nem figyelmeztette őt háromszor, mint megígérte volt. Ekkor az Isten méltó haragjában így szólt: «Mit beszélsz? Hogy én téged nem figyelmeztettelek? Hát nem ütöttem először a vállaidra s nem érintettem a térdeidet, hogy meggörnyedve járj? Nem nyultam újjaimmal szemedhez, hogy ne láss többet s nem fogtam be a füleidet, hogy süket maradj? Tehát megtettem, a mit ígértem; most pedig velem jössz.» A templomatya alázatosan bocsánatot kért, hogy ő nem értette meg az intést s még nem készült el a halálra. Szelíden nézett most az Isten a bűnbánó templomatyára s így szólt: «Jer csak velem, inkább kegyelmes, mint igazságos akarok hozzád lenni!»

Ti azonban jegyezzétek meg jól; épen így figyelmeztet mindnyájatokat az Uristen; legyen rá gondotok, hogy mikor hívni akar, ne találjon benneteket készületlenül!

II.

A medve, farkas, róka és nyul elégedetten üldögéltek egyszer erdei lakásukon. Egyszer csak megszólal a róka: «Mit mondanátok hozzá, ne menjünk el mi is egyszer már a meggyesi Margit-napi vásárra? Vigan vannak ám ott az emberek!» A medve azt mondta rá: «Én ugyan már öreg és gyenge vagyok; de ha a farkas is velünk jön s bennünket védelmezni fog: nem bánom. Mert az emberfia hamis ám és fenekedik ránk erősen!» «Mit? én nem félek» kiáltott fel a farkas daczosan, «én is elmegyek s fogadom, nem lesz semmi bántalmatok vagy károtok!» «Én is megyek, én is megyek!» ugrál örömeiben a nyul. «Fogd bé a szájad, öcsém, te még ostoba vagy,» szólt közbe a róka; «te mindenütt csak a szájad tátanád, meg a szemeidet meresztenéd s minket veszedelembe döntenél!» Ekkor a nyul odahuzódott a farkas mellé, mintha azt mondaná: «Engedd, hogy én is veletek menjek.» A farkasnak hízelt a bizalom s azt mondta: «A nyulacska is velünk jön!» s megczirógatta az arcát. «De hát miknek adjuk ki magunkat?» kérdezte a medve, «csak kell valamit magára adni annak, a ki a Margit-napi vásárra megyen!» «Ej mit, ennél mi sem könnyebb!» mondja a farkas, «kiadjuk magunkat diákoknak.» «Kend éneklí a baszszust, a róka az altot, a nyul a szoprant; én leszek a kántor s vezetem az énekkart.»

Mikor már mindent illően megbeszéltek, mindegyikük megkefélte a bundáját — mert Margit-napra csinosan szokás menni — s aztán fölkerelkedtek. De még sem bíztak magukban valami erősen; világos nappal nem mertek a városba menni s várakoztak, a mig beáll a szürkü-

let. Ekkor szép lassan, lábújjhegyen a külvárosba mentek; de egymás után haladtak, mint a kutyák Balázsfalvára; elől a farkas, utána a róka, azután a medve s végre a nyul. A külvárosban van a nagy vendéglő, a mint jól tudjátok; a vendéglős épen disznót ölt s friss hurka-szag ütötte meg az orrukat. „Ide bé kell térnünk s jóllaknunk,“ mondja a farkas. „Itt nem ismernek bennünket!“ A rókának nem épen tetszett a dolog s először jól körülnézett; veszedelmet érzett. „Atyafi! ne legyen olyan hirtelen!“ A farkas azonban csak a hurka-szagot érezte, nem hallott semmit és bécsöngetett az ajtón. „Tessék besétálni! Isten hozta!“ így szólt a vendéglős. S mindnyájan bementek. „Friss hurkát és bort ide, de sokat!“ kiáltja a farkas. A pinczér hozott mindent. Leültek s ettek-ittak, s a mint valami az asztalra került, nyomban el is tűnt, A pinczér nem tudott eleget felhordani.

Végre mégis jóllaktak. Ekkor béjött a vendéglős a krétával s azt mondta: „Fizetni!“ No most, itt kezdődött a baj. Csak a farkasnak volt még valami bátorsága s így szólott: „Mi diákok vagyunk, holnap akarunk énekünkkel valamit keresni, s aztán becsülettel megfizetünk!“ „Éz mind igen szép“, mondja a vendéglős, „de addig itt hagyjátok zálogba a bundátokat.“ De a vendéglős már a vendégek beléptekor kinézte belőlük, hogy milyen jó fizetők lesznek s titokban elhivatta a szőcsöt. „Itt van az én barátom, a szőcs“, azt mondja, „majd segít vetkezni.“ Mikor a szőcs nevét meghallották, rémulten ugrottak fel és iparkodtak az ajtó felé; csakhogy az ajtó zárva volt. A szőcs és a vendéglős meg akarták fogni és kötözni őket: a medve morgott, a farkas ordított, a róka ugatott, csak a nyul maradt néma, s még a szeme is kimeredt a félelemtől; a hangja most cserben hagyta s még maig sem tudta visszakapni. A bizony, ez volt aztán az ének!

A farkas és róka mindig keresztül ugrottak a szőcs és vendéglős kezei közt. Megfogták hát először is a nyulat, s ez könnyen is ment, mert a nyul nem mozdult a helyéből, s farkánál fogva a falhoz szegezték; aztán a medvére vetették magukat. Ezt is minden nagyobb nehézség nélkül lefogták, hisz öreg és nehézkes volt már, s a farkánál fogva ezt is a falhoz szegezték. No most farkas, meg róka, rajtatok a sor! Ezek üvöltés és ugatás közt vadul ugráltak ide s tova, majd az ablakhoz, majd az ajtóhoz. A farkas nagy szorultságában és félelmében még egyszer nekiugrott az ablaktáblának, ez kihullott s vele együtt a farkas is; egyik lábát ugyan kitorste, de mégis összeszedte magát s nagy jajgatás közt eliramodott. Midőn a róka az ablakot nyitva látta, ő is utána ugrott, de a vendéglősné, a ki épen vaját akart köpülni, a tejfeles kanállal épen az ablaknyílásban állott. Midőn a rókát ugrani látta, utána ütött a kanálával; de csak a farka végét érte, s ez még a mai napig is tejfeles.

A szőcs és a vendéglős kisiettek, hogy a farkast megfogják s az ablaktáblát ismét bécsukják, hogy a róka ki ne ugorhassék; de ez már akkor hegyen-völgyön túl járt. A medve sem volt rest. Midőn látta a

nyilást és hogy a farkas és róka elináltak: ő is huzta-vonta s ránczígálta magát és egyszer csak zsupszki! szabaddá lett, de a farka ott maradt a falon. A nyulnak is megjött az elveszett bátorsága s úgy tett, mint a medve: ő is ott hagyta a falon a farkát és észre se vehetted! már eltűnt gyorsabban, mint a gondolat. Egy lélekzettel, a nélkül, hogy egy oldalpillantást vetett volna valamerre, az erdőben volt. Még ma sem váltotta ki sem a medve, sem a nyul a farkát; megláthatod a meggyesi vendéglősnél, vagy pedig a szőcsnél (azaz annál a bizonyos meggyesi szőcsnél, ha még él, mert a többi csak róka-farkat mutat s végre is a róka nem vesztette el a farkát!). Ez idő óta a medve, farkas, róka és nyul sem együtt, sem egyenkint nem voltak a meggyesi vásáron. A próba nem jól ütött ki rájuk nézve; a ravasz róka még legkönnyebben menekült.

Dalok.

In der Heimat ist es schön.

Innig p.

In der Hei mat ist es schön; auf der Ber ge lich ten

Höh'n, auf den schrof fen Fel sen pfa den, auf der

Flu ren grü nen Saa ten, wo die Her den wei dent

geh'n. In der Hei mat ist es schön, in der Hei mat

ist es schön!

2. In' der Heimat ist es schön; wo die Lüfte sanfter weh'n, wo ins Thal so silberhelle sich ergießt die Felsenquelle, wo der Eltern Häuser steh'n. In der Heimat ist es schön!

3. In der Heimat ist es schön; könnt ich sie bald wiederseh'n, um im Kreise meiner Teuern froh das Wiederseh'n zu feiern! bald werd' ich sie wiederseh'n. In der Heimat ist es schön.

Sommer-Abendlied.

Sanft.

Willkommen o se li ger A bend, dem Her zen,
das froh dich ge niesst! du bist so er quickend, so
la bend; drum sei uns recht herzlich ge grüsst!

2. In deiner erfreulichen Kühle vergisst man die Leiden der Zeit; vergisst man des Mittag's Schwüle, und ist nur zum Danken bereit.

3. Im Kreise sich liebender Freunde, gelagert im schwellenden Grün, da segnet man fluchende Feinde und lässt in Frieden sie ziehn.

4. Willkommen, o Abend voll Milde! du schenkst den Ermüdeten Ruh, entrückst uns in Edens Gefilde, und lächelst uns Seligkeit zu!

Abendruhe

(Nach vorstehender Melodie.)

1. Dort sinket die Sonne im Westen, umflossen von goldenem Schein; Bald birgt sie sich hinter den Ästen, bald hinter dem blühenden Hain.
2. Die Glocken der Dörfer erschallen, verkünden erquickende Ruh, Und läutende Herden, sie wallen dem schützenden Dache nun zu.
3. Der Landmann verlässt die Gefilde, und Schweigen bedeckt die Natur; Die Lüfte umrochen mit Milde erfrischend die blühende Flur.
4. So ruhig, so heiter, so labend, — dies Eine erfleh' ich von dir, O Vater! — so dämm're mein Abend, so ruhig erschein'er einst mir!

Lebensfreude.

Mässig.

Freut euch des Lebens, weil noch das Lämpchen glüht;
pflücket die Rose, eh' sie verblüht! Man schafft so gern sich
Sorg und Müh, sucht Dornen auf und findet sie, und
lässt das Veilchen unbemerkt, das uns am Wege blüht.

2. Freut euch des Lebens, weil noch das Lämpchen glüht; pflücket die Rose, eh' sie verblüht! Wer Neid und Missgunst sorgsam flieht und G'nügsamkeit im Gärtchen zieht, dem schiesst sie schnell zum Bäumchen auf, das goldne Früchte trägt.

3. Freut euch des Lebens, weil noch das Lämpchen glüht; pflücket die Rose, eh' sie verblüht! Wer Redlichkeit und Treue liebt, und gern dem ärmern Bruder gibt, da siedelt sich Zufriedenheit so gerne bei ihm an.

4. Freut euch des Lebens, weil noch das Lämpchen glüht; pflücket die Rose, eh' sie verblüht! Und wenn der Pfad sich furchtbar engt, und Missgeschick uns plagt und drängt, so reicht die Freundschaft schwesterlich dem Redlichen die Hand.

5. Freut euch des Lebens, weil noch das Lämpchen glüht; pflücket die Rose, eh' sie verblüht! Sie ist des Lebens schönstes Band, schlingt, Brüder, traulich Hand in Hand: so wallt man froh, so wallt man leicht in's bess're Vaterland.

Sächsisches Volkslied.

Mit Bewegung und kräftig.

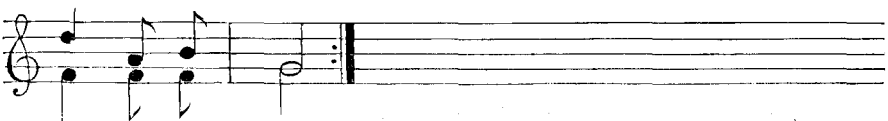
Siebenbürgen, Land des Segens, Land der Fülle und der Kraft!

Mit dem Gürtel der Kar pa then um das grüne Kleid der

Saa ten, Land voll Gold und Rebensaft, Land voll Gold

und Reben saft!

2. Siebenbürgen, Meeresboden einer längst verflossnen Flut! Nun ein Meer von Ährenwogen, dessen Ufer Wald umzogen, [an der Brust des Himmels ruht!]

3. Siebenbürgen, Land der Trümmer, einer Vorzeit, stark und gross! deren tausendjäh'ge Spuren ruhen noch in deiner Fluren [ungeschwächtem Ackerschoss!]

4. Siebenbürgen, grüne Wiege einer bunten Völkerschar! Mit dem Klima aller Zonen, mit dem Kranz von Nationen [um des Vaterland's Altar!]

5. Siebenbürgen, grüner Tempel, mit der Berge hohem Chor! wo der Andacht Huldigungen steigen in so vielen Zungen [zu dem «Einen» Gott empor!]

6. Siebenbürgen, Land der Duldung, jedes Glaubens sich'rer Hort! Mögst du bis zu fernen Tagen als ein Herd der Freiheit ragen [und als Wehr dem freien Wort!]

7. Siebenbürgen, süsse Heimat! unser teures Vaterland! Sei gegrüsst in deiner Schöne, und um alle deine Söhne [schlinge sich der Eintracht Band!]

Tárgymutató.

	Lap
Alsófehér vármegye szász népe	677
1. §. A szász község	678
2. §. A szász paraszt háza és telke	681
3. §. Születés és keresztelés a szász faluban	685
4. §. Gyermekélet és iskolai nevelés a szász falvakban	689
5. §. A legény-társulat (Bruderschaft)	692
6. §. Paraszt lakodalom a szászoknál	695
7. §. A szomszédság (Noberscheft)	700
8. §. Népszokások a halálesetnél és temetkezésnél	703
9. §. Ünnepi szokások	707
10. §. Népviselet a szász falvakban	709
11. §. A szász templom	711
12. §. Népköltészet	713

SZÁSZ MÁTKAPÁR.

I. A.

SZÁSZ MÁTKAPÁR.

SZÁSZ FÉRFI ÉS ASSZONY MONORÁRÓL.

IDŐSEBB SZÁSZ FÉRFI ÉS ASSZONY.